

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Petr Foldyna

**Politické hodnoty občanů České republiky v závislosti
na generační příslušnosti**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci **Politické hodnoty občanů ČR v závislosti na generační příslušnosti** vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych velmi rád poděkoval zejména svému vedoucímu práce PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při vedení této bakalářské práce. Dále bych rád poděkoval Mgr. et Mgr. Jakubovi Lyskovi, Ph.D. za radu, kde získat přístup ke vhodným politicky zaměřeným datasetům. V neposlední řadě bych rád poděkoval své přítelkyni a celé rodině za projevenou podporu.

Obsah

Úvod	5
1. Teoretická část.....	10
1.1 Konceptualizace a teoretická východiska.....	10
1.1.1 Politické hodnoty.....	10
1.1.1.1 Pravice a levice	11
1.1.1.2 Liberalismus	14
1.1.1.3 Konzervatismus	16
1.1.1.4 Socialismus.....	17
1.1.2 Generační příslušnost a hodnotové ukotvení	19
1.1.3 Mezigenerační propast	24
1.1.4 Hypotézy	25
2. Metodologie	26
3. Analytická část	28
3.1. Analýza společenských ukazatelů	29
3.2. Analýza ekonomických ukazatelů	37
3.3. Analýza stranických preferencí	43
3.4. Analýza nejmladší generace Z.....	45
3.5. Na čem se generace shodnou?	46
3.6. Výsledky analýzy	48
Závěr.....	50
Zdroje	52
Abstrakt	57
Abstract	58

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá politickými hodnotami občanů České republiky. Tyto hodnoty se nepochybně mění mimo jiné i v závislosti na generaci, ke které se člověk patří. Tato práce se tedy snaží objasnit politické hodnotové rozdíly mezi jednotlivými generacemi. Zkoumání tohoto tématu považuji za relevantní zejména z toho důvodu, že se nejen v České republice postupně prohlubuje tzv. mezigenerační propast, což znamená, že se ve společnosti objevují mezi jednotlivými generacemi významné hodnotové rozdíly. Tento faktor může nepochybně přispívat k polarizaci společnosti, i možné radikalizaci, což může následně znamenat nebezpečí pro samotné demokratické uspořádání státu. Popis této problematiky může být relevantní i z důvodu toho, že dokáže jasněji definovat politické priority napříč českými generacemi a nastínit či predikovat další možný vývoj směru české politiky. Politické hodnoty občanů se totiž nepochybně promítají i do volebního chování a s tím souvisejícího výběru a následného úspěchu politických subjektů a dalšího politického směřování dané země.

Už americký politolog Ronald Inglehart, který byl pro mě ve výběru tématu této práce značnou inspirací, v jednom ze svých výzkumů došel k závěru, že se u mladých lidí Západní Evropy do popředí dostávají post-materiální hodnoty na úkor hodnot materiálních, které zastávají spíše ročníky starší. Je tedy zřejmé, že se (nejen) politické hodnoty časem v důsledku změn ve společnosti mění. Přijde mi důležité tyto hodnotové rozdíly a změny popsat i v českém prostředí, které se vývojově od Západní Evropy v mnohém liší. To zejména z důvodu zkušenosti s komunismem, kdy byly české země čtyři desetiletí pod nadvládou Sovětského svazu. Toto období doprovázelo oproti Západním zemím postupné zpomalování ekonomického růstu, jenž je, například právě pro Ingleharta, jedním z hlavních faktorů právě hodnotových změn mezi generacemi občanů. Tento růst zažívá Česká republika až po pádu komunismu.

Pojetí politických hodnot, jak je definuje tato práce, je velmi otevřené a snaží se kvantitativními metodami spíše o obecný obrázek hodnot české společnosti, a to v rámci pravice, levice, liberalismu, konzervatismu či socialismu. V rámci dosavadního poznání máme k tomuto tématu v České republice k dispozici jednak průzkumy veřejného mínění, ze kterých lze kýžené výstupy vyčíst, nebo vydefinovat, a máme odborné publikace, které se věnují dílčím aspektům dané problematiky, nebo téma zkoumají alespoň okrajově. I tak jsou ale pro tuto práci tyto příspěvky důležité, ač se mohou tématu věnovat jen z části.

Jako první publikaci, která se nějakým způsobem dotýká tématu této práce, zmíním knihu Jána Mišoviče a Lubomíra Vacka „Generační vnímání naší společnosti“ z roku 2019.

Toto dílo se zabývá generačními rozdíly ve vnímání světa, politiky, sociální spravedlnosti či náboženství. Důležité jsou zejména výstupy z dílčích průzkumů, které se zabývají otázkou světonázoru občanů, a to hlavně v závislosti na věkové skupině. Jedná se tedy o přínosné dílo, jehož některé závěry jsou v této práci mezi dalšími použity ke stanovení hypotéz. Na půdě Teologické fakulty Jihočeské Univerzity také vznikla studie „K prvkům politické socializace, k jejich generační kontinuitě a diskontinuitě,“ téhož autora (2017). Výzkum se věnuje přenosu a kontinuitě politického jednání a chování mezi generacemi a soustředí se na okolnosti, které s tímto souvisí. Konkrétněji se zaměřuje na faktory, které přispívají k politickému chování a samotné politické sebeidentifikace české populace. Ve velké míře se autor zaměřuje také na přenos hodnot od komunisticky zaměřených rodičů na své potomky.

Přínosným dílem je například také kniha „Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017,“ kterou sepsali Ladislav Rabušic a Beatrice Elena Chromková Manea. Tato kniha obsahuje mimo jiné tabulku s výsledky výzkumu sebeidentifikace českých občanů na pravo-levé politické škále v letech 1991, 1999, 2008 a 2017. Výstupy jsou členěny podle věku, vzdělání, velikosti obce a regionu. Tento příspěvek nicméně operuje pouze se sebeidentifikací občanů, a vzhledem k nejednoznačnosti definic pojmů pravice a levice může být tento výstup poněkud zkreslený osobním vnímáním respondentů.

Jednou z dalších je kniha Lukáše Linka a Ivana Petruška s názvem „*Sociální stát, nerovnosti, politika. Postoje české veřejnosti k sociálnímu státu v letech 1996 až 2016.*“ Tato kniha analyzuje postoje českých občanů k sociálnímu státu v časovém úseku 1996-2006-2016. Jednou z kapitol knihy je právě i „generační podmíněnost postojů k sociálnímu státu.“ Tato práce tedy využívá i zmíněnou část knihy, protože zpracovává relevantní téma zaměřené na generační příslušnost, ale zaměřuje se pouze na sociální politiku.

Dalším je příspěvek „Práce v hodnotovém kontextu české společnosti“ Jiřího Buriánka, která se primárně zaměřuje na hodnotové postoje české populace, mimo pracovní i na ty politické. Autor zde na základě průzkumu veřejného mínění definuje hodnotové postoje v závislosti na věku, a dalších dělicích liniích. Primárně se ale věnuje hodnotám pracovním, a politickým pouze okrajově.

Relevantní prací v dané oblasti je také článek Josefa Bečváře, uveřejněný v *Sociologickém časopisu* 35/1 z března roku 1999, s názvem „Postoje občanů k politice v roce 1968: Z dosud nepublikovaného demoskopického výzkumu Mlynářova týmu.“ Práce Z. Mlynáře zkoumala postoje občanů z politice v roce 1968, a to mimo jiné v závislosti na věku.

Máme ale k dispozici pouze tento článek, který výsledné postoje sumarizuje jako postoje celé společnosti bez dílčího definování postojů právě s ohledem na věk, který je ovšem pro tuto práci klíčový. Není proto možné z článku spolehlivě vyvodit závěry ohledně hodnot v závislosti na příslušnosti ke generační skupině.

Pozornost tomuto tématu byla ale zaměřena i v zahraničí, a to zejména už dříve zmiňovaným Ronaldem Inglehartem, který je autorem studie „Postmaterialist Values and the Shift from Survival to Self-Expression Values.“ Jedná se o dlouhodobou studii, která měla za cíl popsat mezigenerační přechod od materiálních hodnot, kdy se lidé zaměřovali primárně na otázky přežití a peněz, k hodnotám post-materiálním, kdy se do popředí dostávají otázky svobody, osobního rozvoje, sebevyjádření, a podobně. S podobnými závěry jako Ronald Inglehart později přišli i další badatelé. Dané hodnoty se nepochybně promítají i například v politickém chování. Studie R. Ingleharta se ovšem soustředila pouze na občany Západní Evropy a nelze tedy její výsledky spolehlivě zobecnit i na českou populaci, jak jsem již zmiňoval dříve. Z této studie ale na druhé straně vyplývá, že primární hodnoty, které si lidé do určitého věku vytvoří, zastávají po většinu svého následujícího života, což je relevantní pro potvrzení kontinuity hodnot.

Ladislav Rabušic (2000) dále téma Inglehartova modelu v jednom ze svých příspěvků ověřuje v rámci České republiky. Měření zmíněného modelu se totiž konalo v devadesátých letech i u nás, a podle L. Rabušice můžeme sledovat tendenci k nárůstu post-materiálních hodnot i v naší zemi, kdežto nositeli těchto hodnot jsou zejména nejmladší generace dospělé české populace. Ladislav Rabušic ale zdůrazňuje nezodpovědnou otázku validity použitých indikátorů.

Jako nejlepší definiční vodítka politických hodnot jsem vybral tradiční dělení na pravici, levice, konzervatismus, liberalismus a socialismus. Podle mého názoru dokážou tyto paradigmaty dané politické hodnoty efektivně zasadit do pevně daných definičních rámců, a dobře se s nimi poté pracuje. Relevanci takového dělení potvrzuje i studie „Krystalizace politických hodnot a politického spektra v České republice,“ kterou napsali Klára Vlachová a Petr Matějů (2000). Tento příspěvek si klade otázku, zda je politický prostor v České republice vymezený hlavními politickými hodnotami a postoji potenciálních voličů také uspořádán podle dvou hlavních os: levice-pravice a libertarianismus-autoritářství. Tato otázka je v závěru potvrzena. Stejně jako v rámci pravice, levice, konzervatismu a liberalismu, je nicméně definice tohoto tématu napříč autory často nejednoznačná, a nikdy nebude dokonalá.

Jako druhou proměnnou volím generační příslušnost. Rozdělení občanů na určité generace je uzpůsobeno tak, že se jedná o občany vyrůstající v podobném prostředí a časovém úseku. Tento socializační faktor následně způsobuje právě vytváření specifických hodnot příslušných k dané době, které mohou být u občanů velmi podobné. Proto je pro tento výzkum právě generační příslušnost relevantní. Mohli bychom se zaměřit pouze na závislost na věku, ale generace má právě takovou schopnost zasadit občany do širších skupin, které definuje vývoj v podobných podmínkách a lépe lze tedy následně pochopit i důvody jejich hodnotového ukotvení. Cílem této bakalářské práce je tedy popsat politické hodnotové rozdíly občanů České republiky v závislosti na jejich generační příslušnosti. Úkolem je tedy odpovědět na tyto základní výzkumné otázky:

- 1. Jak se v závislosti na generační příslušnosti liší politické hodnoty (občanů ČR) v rámci pravo-levého politického spektra?*
- 2. Jak se v závislosti na generační příslušnosti liší postoje k politickým hodnotám blízkým konzervatismu, liberalismu a socialismu?*

V souvislosti s tímto tématem se hodně hovoří také o mezigenerační propasti, tedy hlubokých hodnotových rozdílech mezi generacemi. Tyto rozdíly jsou naprosto přirozené, a vychází právě z odlišných podmínek, ve kterých konkrétní generace vyrůstají a vyvíjejí se. Tyto rozdílné podmínky následně formují často dost odlišný pohled na svět. Přijde mi ale na místě vyzdvihnout i společná politická témata či postoje, na kterých se lidé napříč věkem shodnou, což je dalším úkolem této práce. Na tuto otázku kladu důraz i z důvodu toho, že s mezigeneračními rozdíly, respektive konflikty, souvisí i rozdělování společnosti, které se pro zachování demokracie může stát určitým nebezpečím. Rozdělená společnost dává totiž prostor například demagogům, populistům a poskytuje volný průchod různým extremistickým myšlenkám a tendencím. Toto tedy nepochybně může vést k právě k ohrožení demokratického uspořádání (nejen) České republiky. V současné době je tedy více než vhodné zaměřit se i na otázky, které se do společenských rozdílů nepromítají, a mohou občany spojovat. Třetí výzkumná otázka tedy zní následovně:

- 3. Ve kterých politických hodnotách a tématech jsou si generace mezi sebou blízké, popř. které hodnoty zůstávají napříč generacemi shodné či podobné?*

Co se týče struktury, je tato práce rozdělena na teoretickou, metodologickou a analytickou část. V teoretické části se jako první nachází konceptualizace hlavních pojmů a s tím souvisejícího dosavadního výzkumu. Tyto koncepty (pravice, levice, liberalismus,

konzervatismus, socialismus, generační příslušnost, mezigenerační propast) jsou zde analyzovány na základě různých definic relevantních knih a článků autorů, kteří se těmito paradigmatům a tématům věnují. V části definující generační příslušnost občanů se také nachází teoretické odvození jejich politické orientace i na základě již vytvořeného výzkumu ze strany jiných autorů. Z této teorie jsou následně logicky odvozeny hypotézy, které jsou dále podrobeny ověření v analytické části práce. V této analytické části jsou hypotézy ověřovány na základě analýzy dat z průzkumů veřejného mínění. Figuruje zde celkem pět společenských šetření, které nabízejí vhodné otázky týkající se politiky, ze kterých lze snadno vyčíst hodnotovou orientaci občanů s přihlédnutím k předcházející konceptualizaci. Tyto data jsou následně zpracovány ve statistickém programu SPSS, a to za pomoci využití analýzy průměrných hodnot a kontingenčních tabulek. Tyto výstupy jsou následně interpretovány ve smyslu potřeb této práce.

1. Teoretická část

■ Konceptualizace a teoretická východiska

Pro pochopení této práce je potřeba náležitě vysvětlit hlavní pojmy, se kterými pracuji. Je třeba jasně definovat, co se myslí politickými hodnotami, vysvětlit s tím související paradigmatu pravice, levice, liberalismu, konzervatismu a socialismu, a následně také pojmenovat dané generační skupiny, které v této práci figurují. Toto vymezení a definice pojmů následně otevírá prostor pro stanovení hypotéz, které bude dále třeba podrobit kontrole. Pro stanovení těchto hypotéz je také důležité sledovat i už hotové závěry z dosavadního výzkumu.

1.1.1 Politické hodnoty

Nejprve je třeba zaměřit se na definici hodnot jako takových. Definice hodnot se v psychologii nachází mnoho. Já se přikláním k takové, že jako hodnotu můžeme považovat jakési individuální přesvědčení o tom, co je dobré nebo prospěšné, či naopak není. Tato přesvědčení pak tvoří stabilní, trvalou strukturu osobnosti člověka. (Cakirpaloglu 2009) Vzhledem k povaze této práce a potřeby potvrzení trvalosti zkoumaných hodnot je třeba odlišit politické hodnoty od politických postojů, jelikož u postojů v průběhu života k mnohem větším změnám a výkyvům, než je tomu u hodnot. Hodnoty mají tedy trvalejší charakter a to je pro tuto práci velmi důležité.

Pod výrazem „politické hodnoty“ si může každý představit něco jiného. Může často dojít k záměně s politickými postoji, za které považuji například aktuální volební preference – čili kterou stranu budu volit, nebo názor na manželství pro všechny. V průzkumech veřejného mínění se tyto konkrétní otázky objevují zcela běžně, a následně slouží například politickým stranám pro formování své politiky a cílení na konkrétní skupiny obyvatelstva v kratším časovém úseku (například v rámci volební kampaně, či celkově politického marketingu). Jako politikou hodnotu ovšem považuji nikoli to, kterou stranu zrovna volím, ale zda jsem pravicově či levicově orientován. Od toho se následně odvíjí výběr politického subjektu. Stejně tak jako v případě názoru na manželství pro všechny je prvotním determinantem to, zda smýšlím konzervativně či liberálně. Jde tedy o jakési dlouhodobější názorové ukotvení člověka, podle kterého následně jedná a utváří své názory a postoje. Je to tedy nicméně oboustranný proces, a zmíněné příklady postojů tedy mohou posloužit pro určení hodnotového ukotvení.

Pro účely této práce budou otázky týkající se politických hodnot zasazeny do jasně definovaných struktur pravic a levice, konzervatismu, liberalismu a socialismu. Je to z důvodu

větší přehlednosti, kdy podle mého názoru právě tato zmíněná paradigmatata dokážou zastřešit širokou škálu politických postojů do konkrétních hodnotových rámců, vyjadřujících určitou ideologii a zaměření člověka.

Důležitá je zde také role kontinuity a trvanlivosti hodnot, tedy jejich odolnost vůči času. U mladších ročníků mohou být výsledky méně vypovídající, protože hodnoty, které mají přetrvat po většinu zbývajících života si člověk vytváří až do 25 roku svého života. (Dražanová 2021) Může se tedy stát, že občané, kteří zrovna, nebo před relativně krátkou dobou, nabyli volebního práva, budou zastávat politické a další hodnoty, které se ještě po nějakou dobu mohou měnit. Už nyní tedy upozorňuji a beru na vědomí, že následující výstupy u nejmladších generací mohou být z dlouhodobějšího časového hlediska méně validní.

1.1.1.1 Právce a levice

Uvědomuji si, že dnes často zaznívají námitky vůči takovému dělení, a to zejména vůči dělení na pravici a levici. Takové dělení bývá někdy nazýváno jako přežitek. (Bartoš 2018) Jako něco, co už je dnes překonáno. Považuji tedy za potřebné toto dělení obhájit. Je pravdou, že se do popředí dostávají i otázky, které nelze spolehlivě zařadit ani na jednu stranu pomyslné politické škály, nicméně si myslím, že taková témata nedosahují takové kvantity, že by bylo možné od tradičního dělení upustit. Takové myšlenky často pocházejí z řad politiků, či politických subjektů, kteří se považují za středové, či jsou spíše populistické. I přesto lze v programech takových subjektů nalézt soubor hodnot, cílů, tezí, postojů, které můžeme více či méně zařadit na politické škále napravo, nebo nalevo. U takových politických stran se tedy často jedná o výběr konkrétních postojů z obou stran zmíněné škály. Stále se tedy bavíme o hodnotách pravicových, či levicových, ať už v kombinaci, nebo samostatně. Proti názoru, že je pravice a levice přežitek, se v roce 2015 v rozhovoru pro magazín Christnet vyjádřil například politik a politolog Petr Fiala, který tvrdí, že „v každém systému se dá říci: Tito jsou více nalevo, dávají důraz na roli státu, ti zase napravo – jsou pro větší svobodu atp. Právce a levice k demokracii patří, ukazují ideové rozdíly mezi soupeřícími stranami. Není to nic přežitého, je to naopak dobré a zdravé,“ nebo jak říká Bobbio (2003), který tvrdí, že „v konfliktním světě politiky, kde se neustále vrací myšlenka na hru pozic a soupeření, jejichž účelem je porážka protivníka, není rozdělení sféry na dvě hemisféry ničím povrchním a zjednodušujícím, jde o věrné zobrazení skutečnosti.“

V průzkumech veřejného mínění se objevují otázky jak na konkrétní názory občanů na konkrétní témata, tak i jednodušší dotaz na zařazení sama sebe na pravo-levé politické škále.

Bylo by tedy snadné pracovat pouze se sebezřazením občana k pravici či levici, nicméně je třeba tuto otázku ověřit u konkrétních podotázek, respektive postojů, které právě toto zařazení dokážou zachytit spolehlivěji. Je to z toho důvodu, že se pojmy často zaměňují a může se objevovat nepochopení případně chybné pochopení významu těchto pojmů ze strany občanů. Abych se vyhnul takovýmto záměnám, není možné pracovat pouze se sebeidentifikací, nýbrž s odpověďmi na konkrétní otázky skýtajícími přesnější obrázek politické orientace.

Pojmy pravice, levice, liberalismus, konzervatismus, socialismus je ale třeba náležitě vysvětlit a dokázat k nim následně správně přiřadit jednotlivé hodnoty či teze. Zde se může ovšem objevit problém, a to v podobě různých výkladů a různých pochopení diskutovaných pojmů. Každý myslitel, politik, vědec či běžný občan, si totiž může vykládat a prezentovat dané pojmy po svém, a dochází tak k určité nepřehlednosti či zmatenosti. Máme ovšem k dispozici díla, která s těmito pojmy přišla, definovala je, proslavila je, a následně se z jejich definic odvíjely další. Do dnešní doby ale zůstala základní definiční kritéria z těchto děl nezměněna a uznávána. Proto v této práci využívám k definování diskutovaných pojmů definice primárně klasických politických filozofů minulého tisíciletí, které jsou základem tohoto chápání. Tito myslitelé se samozřejmě také v některých názorech rozcházejí, proto je tedy třeba najít co nejvíce společných bodů, na kterých se shodnou, a které jsou základními definičními kameny daných paradigmat a lze z nich následně vyvozovat politickou orientaci respondentů. Je nicméně nutné brát v potaz i to, že tyto definice nebudou nikdy dokonalé. (Bobbio 2003)

Pojmy pravice a levice se poprvé objevily ve Francii, v roce 1789, a to na ústavodárném shromáždění při diskusi o Ústavě. Tehdy se stoupenci odlišných politických hodnot posadili napravo a nalevo od krále. Toto rozdělení tedy nabylo symbolického významu, který přetrval dodnes. (Strmiska 2017) Tyto pojmy tedy představují odlišné, vesměs opačné pohledy na fungování státu, politiky, světa atp.

Mezi základní rozlišovací kritéria mezi pravici a levici v rámci hodnot patří pohled na ekonomiku, svobodu jedince a kompetence státu. Pro pravici je velmi důležitá svoboda jedince a s tím související individualismus. Levice naopak prosazuje spíše kolektivistické hodnoty a rovnost před svobodou. (Heywood 1994) Pravice považuje za důležitou diferenciaci a rozdílnost občanů, kdežto levice preferuje mezi lidmi co možná největší rovnost. V rovnosti například Bobbio (2003) spatřuje prioritní kritérium rozdělení na pravici a levici. Zmiňuje také, že stoupenci levice zdůrazňují spíše společné lidské vlastnosti, kdežto příznivci pravice spíše

rozdílné vlastnosti. Právce dále podporuje například soukromé vlastnictví a podnikatelské aktivity jednotlivých občanů s minimálními zásahy státu, naproti levici, která považuje za efektivnější státem kontrolovanou nebo řízenou ekonomiku, aby bylo mezi občany dosaženo právě větší rovnosti. Lze tedy říct, že pravice hájí spíše zájmy zaměstnavatelů, kdežto levice spíše zájmy zaměstnanců. (Havel) Z ekonomické oblasti lze ještě vyzdvihnout například důraz pravice na udržení co nejnižší míry inflace, a důraz levice na udržení co nejnižší nezaměstnanosti. Právce také považuje stát za entitu, jejíž kompetence by měly být zcela minimální, kdežto levice žádá silný a sociální stát, který má pravomoc zasahovat do ekonomiky. (Joch 1996) S tím souvisí také výše daní, která by v mezích pravice měla být co nejnižší.

Právce i levice se samozřejmě dále dělí do různých směrů, a to například ve smyslu propojení s liberalismem a konzervatismem, jejichž definice jsou níže v této práci. Od těchto kombinací se následně odvíjí hodnoty zahrnující například postoje k tradicím, svobodě, autoritám, institucím, nacionalismu a tak dále. (Heywood 2004) Jedná se tedy i o rozdílné pohledy z hlediska sociálního a z hlediska ekonomického. Pro tuto práci je tedy zásadní od sebe úroveň pravice-levice a úroveň liberalismus, konzervatismus, socialismus oddělit a zkoumat zvlášť. V opačném případě by mohlo dojít k určité nepřehlednosti, nepřesnosti či záměně.

V rámci roviny pravice-levice je tedy důležitý postoj k funkci a kompetencím státu, postoj ke společenskému uspořádání a fungování, postoj k autonomii člověka, postoj k ekonomice atd. Člověk označující se za pravicově či levicově zaměřeného tedy bude s nejvyšší pravděpodobností zastávat právě příslušné postoje, které jsou zmíněné k pravici a levici výše.

Rovina ideologicky zaměřena buď na liberalismus, konzervatismus, či socialismus nabízí další pohled na svět, a je využívána také hodně často. Bývá také někdy zaměňována se škálou pravice, levice, jelikož nabízí pohled také na podobné či stejné otázky a témata. Na rozdíl od pravice a levice ale nečelí toto dělení takové kritice či odmítání. Kriticky na sebe nahlízejí pouze příznivci konzervatismu, liberalismu a socialismu mezi sebou. Jedná se totiž o jakési ideologické ukotvení, které překonává sféru politiky, a často u lidí bývá hodnotovým základem i v běžném životě. (Scruton 1993)

V rámci pravice a levice jsem pojmenoval definici a rozdíly vcelku stručně, nicméně u sféry liberalismu, konzervatismu a socialismu je třeba pro pochopení rozebrat téma více do hloubky.

1.1.1.2 Liberalismus

Liberalismus je ideologie, která se objevuje v 17. století v Anglii, a to na základě politických myšlenek starých whigů. Hluběji nicméně začal liberalismus pronikat do širších sfér veřejného života až někdy na přelomu 18. a 19. století, a to jako reakce nebo impuls ke zrušení nevolnictví. Nevolnictví a otroctví bylo v té době širokým spektrem obyvatel ze všech vrstev považováno za spravedlivé, či dobročinné. Mnoho liberálů té doby ale zastávala myšlenku, že svoboda dělníků by zajistila mnohem lichotivější výsledky vykonávané práce. Považovali totiž práci vykonávanou svobodně za mnohem produktivnější než práci vykonávanou nesvobodně. (Von Mises 2019)

Liberalismus klade na první místo svobodu jedince. Vyplývá to už z názvu, který pochází z latinského „liber,“ tedy svobodný. Výchozím bodem pro tuto ideologii je tedy „svoboda individua jako sebeurčující a morálně odpovědné osoby.“ (Alting Von Gesau 1992) Jedním z dalších, souvisejících přístupů je náhled na svobodu jako na nástroj ochrany proti tyranovi. (Mill, Randé 1907) Pro svobodu je tedy největším nepřítelem vznik tyranie, která z podstaty věci liberální myšlení zavrhuje, staví člověka před nezpochybnitelnou politickou moc, které se musí podřít, a mimo jiné, většinou vede k úpadku. Jedním z nejstarších fundamentálních popisů, od kterého se liberalismus odvíjí, se týká samotného základu – stavu přirozeného, který je popisován jako „...stav dokonalé svobody řídit svá jednání a nakládat se svým majetkem a se svými osobami, jak považují za vhodné, v mezích přirozeného zákona, aniž žádají povolení nebo závisí na vůli kohokoliv jiného.“ (Locke 1992)

V tomto pojetí je samozřejmě důležité také osvětlit mezi oné svobody, o níž se liberalismus opírá. Nejlépe meze svobody vystihuje slavný citát, volným překladem „Svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého.“ (Chafee Jr. 1919) Liberalismus tedy považuje svobodu jedince za nezpochybnitelnou vlastnost, která ovšem končí tam, kde může člověk narušit svobodu někoho jiného.

Z Lockova pojetí je zřejmé, že liberální myšlení považuje za nezpochybnitelnou hodnotu vedle svobody jedince zejména soukromé vlastnictví. Ochranu tohoto vlastnictví považuje Locke za jeden z hlavních účelů vlády, která nemá právo do něj zasahovat. Jeden z dalších věhlasných liberálů, John Stuart Mill (1992), zase považuje za hlavní účel vlády

udržení pořádku a pokroku. Pořádek zde Mill popisuje jako absenci soukromého násilí, kde řešení sporů nechávají občané na příslušných orgánech. Pokrok je dále jedna z potřeb lidské společnosti, která může znamenat například opravu. V liberálním přístupu by tedy měl stát a společnost měli být otevřeni změnám a pokroku, které posouvají lidstvo vpřed.

Jednou z dalších otázek důležitých v pojetí liberalismu je otázka rovnosti. Starší liberální filozofové považovali rovnost jako nezpochybnitelnou součást lidské společnosti. To zejména z toho důvodu, že lidé byli Bohem stvořeni všichni stejně, rozdíly jsou vytvořeny uměle, a jsou si tedy v zásadě věci všichni rovni. Tato rovnost ovšem znamená pouze rovnost před zákonem. Absolutní rovnosti mezi lidmi dosáhnout nelze. (Von Mises 2019) Liberálním prizmatem je v podstatě každý člověk zodpovědný sám za sebe. K dosažení svobodné a blahobytné společnosti tedy nemůže být, jak tvrdí například socialisté, majetkové srovnání občanů na stejnou úroveň, nýbrž poskytnutí stejné pomyslné startovací čáry pro všechny a následně jejich individuální rozvoj a pokrok. Určitá nerovnost mezi občany může také mít motivační účinek, kdy se člověk snaží dosáhnout vyšších cílů, a ví že bude za své úsilí náležitě odměněn. Chápu tedy v otázce rovnosti liberalismus pouze jako prostředek nastavení stejných startovních podmínek pro všechny.

Důležitým je také přístup ke kompetencím státu. Tento přístup se odvíjí už od samotného pojetí státu jako ochránce soukromého vlastnictví. Z liberálního pohledu by aktivity státu měly být co nejmenší. V opačném případě by se de facto narušilo či odstranilo soukromé vlastnictví výrobních prostředků. (Von Mises 2019)

Liberalismus tedy chápe stát vcelku minimalisticky, jako instituci, která slouží k ochraně soukromého majetku, udržení práva, míru, zachování svobody občanů, do jejichž činností nijak víc nezasahuje, a nesnaží se umělými způsoby nastolit absolutní rovnost, která je uskutečnitelná pouze před zákonem.

Ať už někteří autoři považují současný liberalismus za rozdílný oproti tomu z 18. a 19. století, myslím, že v základu stále stojí na stejných hodnotách. Liberálně smýšlející člověk by tedy měl z elementárního hlediska této ideologie zastávat postoje podporující svobodu, ať už svou či ostatních, osobní zodpovědnost, stát s minimálními kompetencemi, či individualitu. V konkrétních případech společenských postojů pravděpodobně nebude liberálně smýšlející člověk nijak protestovat například proti možnosti eutanázie, sňatků a adopcí pro homosexuální páry, či toleranci a rozvolnění potratové politiky státu.

1.1.1.3 Konzervatismus

První náznaky a názory konzervatismu se objevují opět na přelomu 18. a 19. století. Toto myšlení vzniklo primárně jako reakce na výsledky Velké francouzské revoluce mezi lety 1789 až 1799, která znamenala selhání rychlých změn ve společnosti, a vedla ve svém důsledku k úpadku tehdejší společnosti. Mimo to byly impulsem ke vzniku této ideologie také sociální, ekonomické a politické změny ve společnosti, a to i v souvislosti se vzrůstajícím se příchodem liberalismu. Tyto události tedy podnítily vznik stylu myšlení, které se brání náhlým a nepromyšleným změnám, a jeho primární snahou je zachování toho, co funguje, toho, co už existuje dlouho. Základní snahou konzervatismu je zachování *statu quo*, tedy stávajícího řádu. (Dočekalová, Švec, Daneš 2010)

Jedním z prvních a naprosto zásadních děl, která definovala konzervatismus, jsou *Úvahy o revoluci ve Francii* od tehdejšího myslitele Edmunda Burkeho (1997). Tato kniha se věnovala právě zmiňované revoluci ve Francii, jejíž těžkostmi se zde autor zabývá. Ve světle rozmáhajícího se liberalismu zde Burke kritizuje právě bezmezné užívání svobody, které Velkou francouzskou revoluci doprovází. Revoluce podle něj stála na zcela abstraktních ideích, které vůbec nereflektovaly základní složky lidské povahy. Předpověděl zde i její nezvratný katastrofický neúspěch. Jako to, co je potřeba udržet, je zde tedy tradice, předsudky, a (což má společného s liberalismem) soukromé vlastnictví.

Konzervatismus sice vznikl v návaznosti na politické události minulého tisíciletí, jeho ideologický základ lze nicméně vztáhnout i mimo sféru politiky. Jde o postoj, který lze, tak jako u liberalismu, zastávat prakticky ve všech oblastech lidského života. Co se týče konkrétních myšlenkových základů, konzervatismus ve svém základu představuje odpor proti neuváženému reformátorství, odpor vůči abstraktním idejím typu svoboda, a touhu po udržení řádu a dobré vlády. Je tedy i zřejmé, že pro konzervatismus je důležité uchování institucí, které tento řád udrží pod kontrolou. Na prvním místě v rámci politiky tedy stojí instituce, a teprve poté se můžeme bavit o roli svobody, která je institucím podřízena, a bez nichž nemůže fungovat. (Scruton, Pithart, Plzák 1993)

Pro konzervatismus představuje důležitou stránku nepochybně i otázka rovnosti. Rovnost je podle konzervativců naprosto neslučitelná se svobodou, jelikož mají oba protichůdný postoj a účel. „Trvalým smyslem svobody je ochrana individuálního a rodinného vlastnictví pojmávaného v nejširším slova smyslu jako souhrn materiálních i nemateriálních stránek života. Nejvnitřnějším smyslem rovnosti je naproti tomu jistý způsob přerozdělení či

vyrovnání stejně rozdělených materiálních a nemateriálních hodnot daného společenství. Jednotlivci se však již od narození liší duševními i tělesnými dispozicemi, přičemž všechny pokusy kompenzovat tyto odlišné dispozice prostřednictvím zákona a uplatněním státních pravomocí znásilňují svobody všech zúčastněných, především pak těch nejsilnějších a nejschopnějších.“ (Nisbet 1993) Pro zachování svobody je tedy mimo jiné důležité nechat rovnost stranou.

Důležitým je pochopitelně udržení tradic a morálních zásad, což znamená i důraz na jakési náboženské citění, které se zde často objevuje. Spousta konzervativců vychází z morálního a etického hlediska hlavně z jejich víry, která jim nabízí takové ideologické ukotvení. Často se tedy stává, že se konzervativně smýšlející lidé stavějí odmitavě například k možnosti, už zmiňovaného, povolení sňatku pro homosexuální páry, možnosti eutanázie, nebo rozvolnění možnosti podstoupit umělé přerušení těhotenství. Vychází to například z přesvědčení, že tyto změny by výrazně narušily tradice, které se po dlouhá staletí uchovávají, znamenají jakýsi kulturní základ národa, nebo že jdou tyto změny proti zákonům přírody a boha. Roli zde tedy může nepochybně hrát i náboženství, které se vždy vůči takovým otázkám stavělo negativně.

Tak, jako se liberalismu někdy vyčítá jeho jakási vratkost, nestálost, a rizikovost u provádění změn, tak se konzervatismu naopak vyčítá jeho zakrnělost, absence nabídky alternativních řešení, nebo to, že se nikam neposouvá. (Hayek 1993)

Shrnutím tedy můžeme mezi základní konzervativní hodnoty zařadit tyto: zachování toho, co funguje, odpor k unáhleným změnám, zachování tradice a tradiční kultury, odpor k abstraktním pojmům oproti zkušenostem z historie, či zachování soukromého majetku. Důležitý je také respekt k autoritě, která není oproti liberalismu považována pouze za nutné zlo k udržení svobody a pořádku.

1.1.1.4 Socialismus

Socialismus vznikl jako reakce na důsledky industrializace ke konci 18. století. Tato ideologie nemusí nutně tvořit jednu ucelenou doktrínu, spíše jakýsi volný souhrn souvisejících tezí, které umožňují širokou interpretaci. (Keller 2020) Nicméně má toto paradigma samozřejmě své spojující a ústřední myšlenky. Mezi hlavní hodnotové teze socialismu patří například to, že výrobní prostředky musí být výlučně v rukou státu. Pro socialismus je tedy nepřijatelné soukromé vlastnictví. (Von Mises 2019) Tato ideologie se snaží vytvořit nový světový řád založený na společném vlastnictví. Cílem je dosáhnout společenské rovnosti,

spravedlnosti, či solidarity. (Cabada, Kubát 2007) Socialismus tedy stojí v pomyslné opozici vůči myšlenkám liberalismu, konzervatismu, a hlavně kapitalismu.

Pomyslný socialistický stát by tedy měl disponovat veškerými výrobními materiálními faktory a tudíž také řídit výrobu. (Von Mises 2019) Takový stát je tedy velmi silný a silně propojen s občany. Takoví občané jsou pak v podstatě zaměstnanci státu. Tato absence soukromého vlastnictví výrobních prostředků a spravedlivé přerozdělování by tedy mělo vést k absolutní rovnosti mezi všemi občany. Občan má mít tedy právo na produkt práce, živobytí a právo pracovat. (Menger 1910) Dalším vodítkem k rovnosti a spravedlnosti je důraz na kolektivismus, tedy opak individualismu. Jedinec zde jedná a pořizuje se zájmům celku. (Petrušek 1996) Klade se zde tedy nepochybně i důraz na sociální jistoty, které musí stát svým občanům poskytovat. To může vést k tomu, že takový stát bude vybírat větší obnos daní, jelikož s rostoucím státním aparátem rostou i náklady takového státu. (Von Mises 2019) Můžeme tedy pozorovat určitou paralelu s definicí levice. Socialismus tedy nepovažuje ani osobní svobodu za prioritní. Svoboda jednotlivce se zde podřizuje zájmům celku. Z tohoto důvodu se můžou vyskytnout i námitky vůči slučitelnosti socialismu s demokracií. Takto kriticky se vyjadřuje například Alexis de Tocqueville (1848), který se domnívá, že demokracie podporuje osobní nezávislost člověka, kdežto socialismus ji popírá, stejně jako potlačuje osobní svobodu. Nebo jak píše Hayek (2004) „...socialismus vede k pravému opaku svobody.“

Tak jako u liberalismu a konzervatismu se socialismus jeví spíše jako abstraktní ideologie. V historii se nicméně ukázal jako nejméně realizovatelná ideologie ve smyslu státního systému. I z fundamentálního hlediska se jedná o neuskutečnitelnou ideologii, jelikož jí chybí například možnost ekonomické kalkulace, nebo chybně chápe ekonomiku a hospodářství jako statický proces. (Von Mises 2019) Praktickým příkladem může být i působení komunistické strany v Československu v minulém století. Vládlo se pod záštitou socialismu, případně komunismu, a ve svém důsledku vedly tyto chabé pokusy k ekonomickému úpadku, k čemuž samozřejmě přispívala i spousta dalších faktorů.

Tyto kritické aspekty socialismu zmiňují hlavně z důvodu právě pochopení této ideologie jako spíše abstraktní. Pro socialisticky smýšlejícího člověka bude tedy pravděpodobně z hodnotového hlediska důležitá společenská rovnost a spravedlnost. S tím souvisejí další hodnoty, jako je podpora státního vlastnictví výrobních prostředků, srovnání platových rozdílů, kolektivistické vidění světa, podpora sociálně slabších občanů, a podobně.

To i za cenu svobody jednotlivce, která pro socialisticky smýšlejícího občana nebude hrát tak důležitou roli. Spíše do popředí nastupuje faktor materialismu.

Ačkoli představují liberalismus, konzervatismus a socialismus odlišné pohledy na svět, často dochází až už u občanů, či politických subjektů, k fúzi daných témat, a to na rozdíl od pravice a levice. Konzervativní, liberální a socialistické světonázory zde můžeme také rozdělit na rovinu společenskou a rovinu ekonomickou. Toto se objevuje například u některých českých politických stran či představitelů, jako např. ODS, která se označuje jako liberálně-konzervativní (společensky konzervativní, ekonomicky liberální) nebo u Strany svobodných občanů, která se profiluje podobným způsobem. (Mach 2018) Většinou to konkrétně znamená, že je strana zastáncem volného trhu, soukromého vlastnictví, ekonomické svobody podnikatelů, nízkých daní, nicméně je méně otevřená změnám sociálního řádu, jako je například, už zmiňované, povolení sňatku homosexuálům, či možnost eutanázie.

Častější je naopak fúze vertikální a horizontální roviny, kdy se myšlení označuje jako pravicově konzervativní, pravicově liberální, či levicově konzervativní a levicově liberální. Velmi častá je také kombinace středu a konzervatismu či liberalismu, tedy jakýsi mix různých myšlenek, postojů a hodnot.

1.1.2 Generační příslušnost a hodnotové ukotvení

Generační příslušnost znamená příslušnost k určité generaci, tedy ke skupině osob, které vyrůstají a jsou socializovány v podobném období. Jinak řečeno se jedná o sociální skupinu, kterou spojuje dobově ovlivněné myšlení a jednání. Rysy těchto generačních skupin jsou určeny právě podmínkami, ve kterých se nacházejí. Jedná se konkrétně o ekonomické, společensko-politické a kulturní poměry. (Kabátek 1989) Tyto poměry jsou následně základem, od kterého se odvíjejí právě specifické osobní hodnoty.

Je ale třeba brát na vědomí, že některé postoje se mění v závislosti na této generační příslušnosti, a některé pouze v závislosti na věku. V rámci této práce by bylo vhodné určit, které zkoumané postoje jsou závislé právě na generační příslušnosti a u kterých hraje roli pouze věk. Tohoto rozlišení nicméně nebudu dokonale schopen. Ujištění vlivu generační příslušnosti je možno dosáhnout například komparací odpovědí na dané otázky v delších časových horizontech, nicméně bohužel nedisponuji takovými daty, které by všechny zkoumané otázky zahrnovaly i ve starších souborech.

V rámci rozdělení generací na určité roky se dále jedná o nelehký úkol. K této otázce se objevují velmi nejednoznačné odpovědi, a autoři se často v konkrétních rocích rozcházejí. Je tedy potřeba využít nejvhodnější dělení, které by vystihovalo právě dobová specifika české společnosti. Ronald Inglehart pracoval s tehdy novou generací, narozenou v 50. a 60. letech, která se narodila právě v době ekonomického růstu v Západních zemích, který už dále jen zrychloval. Jak už ale bylo zmíněno v úvodu, výstupy a metody tohoto výzkumu nelze dokonale zobecnit na tuzemsko, jelikož se tato země vyvíjela zcela odlišným způsobem. Z výzkumu Ladislava Rabušice lze nicméně vyčíst, že se post-materialistické hodnoty, tak jako u západních mladých generací tehdy, objevují i u nás, každopádně ale až ke konci komunistické éry. Tudíž je třeba v této práci operovat s generacemi ve věkových rozsazích příslušných pro českou společnost.

Generační skupiny se tradičně dělí do několika skupin, označených například jako Baby Boomers; X; Y; Z. Existují sice i teorie o generacích ze starších dob (14. až 19. stol.), jako jsou pozdně středověké generace; reformační generace; generace nového světa, a další (Strauss, Howe 1991), takové ale pro tuto práci nejsou relevantní, jelikož je časově ukotvena v současnosti. Pozornost tedy kladu na generace, jež se objevují od minulého století.

Jako nejvhodnější rozdělení generací pro českou společnost volím definici podle Moniky van den Berg (2020). Generace jsou zde rozděleny do tří skupin – X (1965–1980), Y (1981–1999) a Z (2000 až po současnost). K těmto třem generacím připojím navíc generaci Baby Boomers (i s tichou/válečnou generací), tedy občany narozené do roku 1964. Toto rozdělení volím zejména z toho důvodu, že každá z těchto skupin se pohybuje v období určitých signifikantních změn, na základě kterých se zcela jistě formuje jistý způsob přemýšlení a vytváření hodnot. Dále je třeba jednotlivé generace popsat.

První generační skupinou je Tichá (válečná) generace. Zde řadíme občany narozené do roku 1945. Jedná se o skupinu lidí, která se narodila před či během druhé světové války, zažila tedy nelehké válečné období a s tím spojené období nacismu, či hospodářské krize. (Forbes) Právě díky faktoru zažití války lze logicky pochopit i označení této generace za válečnou. Tito lidé si cenili stability a vyznávali spíše tradiční způsoby ve všech oblastech života. V domácnostech se například uplatňoval model, kdy muž chodí do práce a vydělává peníze, a žena se stará o domov, či vychovává děti. (AkSen (online)) Dále měli tito lidé výrazný respekt k autoritám, a takto i přistupovali k výchově. Bývají šetrní, pracovití, loajální a mají sílu vůle. (Kane 2019) Takoví občané totiž vyrůstali i v hospodářsky nelehké době, a cenili si tedy svého

zaměstnání, jelikož tato oblast byla nestabilní. Vyznávali tedy spíše materiální a tradiční hodnoty, od kterých už se dále moc neodkloňují. O to více si ale cení rodiny, míru a zdraví.

Generace Baby Boomers je skupina osob narozených mezi lety 1946 a 1964. Název „Baby Boomers“ vychází z velké populační vlny v USA po druhé světové válce, kdy narůstala porodnost. U nás se jedná se o osoby narozené v poválečném období, a v období nástupu komunismu. Tito lidé se ovšem narodili v ekonomicky zdatnější době, což mají společné například s občany USA. (Zemke, Raines, Filipczak 2013). Pro toto období byla také typická větší jistota zaměstnanosti. (Wuest, Welkey, a kol. 2018) I přesto zůstávají tito lidé materialisticky založení. Tuto tezi potvrzuje i Mišovič a Vacek (2019), kteří dospěli k závěru, že lidé nad 56 let většinou vnímají podstatu světa jako materialistickou. Období růstu těchto generací bylo doprovázeno právě nástupem komunismu, a s tím souvisejícím rozdělením Evropy na ekonomicky rostoucí Západ a sféru východního vlivu. (AkSen (online)) I přes faktor ekonomicky zdatnější doby vyrůstali tito lidé stále ve skromných podmínkách. Stejně jako předchozí generace mají tedy tito občané pevné morální zásady, a dále se v životě od svých hodnot už mnoho nevzdalují. (Frühlingová 2021)

Tichá generace a generace Baby Boomers bude pro účely této práce sloučena pod jednu generaci. Je to z důvodu většího zpřehlednění, kdy se tyto dvě generační skupiny tolik svými hodnotami neliší.

Z definice nejstarších generací lze tedy shrnutím vyčíst, že dávají příslušníci této skupiny přednost životním a sociálním jistotám, materiálnímu zabezpečení, pevnějšímu uchovávaní tradic, či má větší loajalitu a respekt k autoritám, v našem případě například ke státu. Dle předcházejících definic bychom tedy u této generační skupiny mohli předpokládat hodnoty orientované k levici a konzervatismu. Levicové zaměření těchto generací můžeme předpokládat i dle výsledků výzkumu Lukáše Linka a Ivana Petruška (2020), kteří zjistili, že lidé nad 58 let jsou v rámci generací největší podporovatelé vládního přerozdělování příjmů. Průměrně tuto politiku podporuje asi 63 % lidí nad 58 let. Ostatně jak ve svém výzkumu říká Jan Mišovič (2017), generace lidí nad 60 let se umísťuje nalevo od středu. V dalším výzkumu téhož autora (2019) lze pozorovat u lidí nad 60 let také mnohem větší příklon k socialistickému světónázoru. Tento faktor levicovějšího ukotvení je také do určité způsoben vlivem komunismu na myšlení příslušníků této generace.

Další skupinou je Generace X. Tato generace, jinak nazývána také Husákovy děti zahrnuje osoby narozené mezi lety 1965 až 1980. Označení „Husákovy děti“ odkazuje krom

tehdejšího prezidentování Gustáva Husáka zejména na dobovou prorodinnou a propopulační politiku, díky které se rodilo hodně dětí. Rostla role novomanželských půjček, přídatků na děti a nezaměstnanost byla nízká, jelikož bylo povinné pracovat. Role rodiny byla tedy velmi důležitá. (Strašilová 2013) Hovoříme zde o lidech vyrůstajících v době sovětské okupace. Jedná se trochu o pesimističtější skupinu osob. Tito lidé vyznávají spíše pragmatismus, životní jistoty, a nejsou příliš otevření změnám. Jsou také velmi individualističtí a bývají méně důvěřiví. Hodně se také soustředí na vydělávání peněz, a považují za důležité něco vlastnit. V ekonomické rovině jsou také hodně spořiví. (Berg 2020) Pracovně jsou velmi loajální, a s tím souvisí i zmiňovaná preference jistot. V dnešní době tedy stojí o poklidný rodinný život s jistotami. (Salvová 2021) Lze tedy předpokládat, že je tato generace jinak řečeno hodnotově konzervativní. U orientace v rámci pravice a levice se nicméně toto určení nejeví tak jednoznačně, protože jsou tito lidé jednak individualističtí a pragmatičtí, ale také preferují silnější stát, který do určité míry zajišťuje životní jistoty. Lze tedy předpokládat pohyb spíše kolem středového bodu politické škály.

Dále zde máme Generaci Y, neboli Mileniály. Toto jsou osoby narozené mezi lety 1981 a 1999. Opět se jedná o skupinu lidí vyrůstající v době změn, zejména ve stínu událostí jako je pád železné opony, nástup internetu nebo virtuálního světa. Tito lidé jsou politicky aktivnější, vyznávají volnější životní styl, a do jisté míry odmítají hierarchické uspořádání společnosti. Tato generace je také otevřená spíše možnosti domluvit se, než být asertivní. Jsou nicméně o něco více narcističtí, jelikož se jim jako dětem dostávalo ze strany rodičů hodně chvály. Z tohoto důvodu bývají také mnohem optimističtější než generace předchozí. (Berg 2020) Jde také o osoby primárně zasažené globalismem a výrazným ekonomickým růstem, což jim přináší mnohem větší možnosti než dřívějším generacím (například svoboda cestování nebo studia). Z toho může plynout i větší důraz na individualitu, jelikož jsou sami ekonomicky aktivnější, nicméně nikoliv za cenu omezení osobního života. (Majer 2007) Z výzkumu také vyplývá, že je tato generační skupina mnohem smířlivější se společenskou akceptací homosexuálních párů, či „zelených“ ekologických produktů. Tento trend s mladšími generacemi oproti starším roste. (Rosentiel 2010) Jedná se tedy o otevřenější generaci, která sdílí slunnější vyhlídky na svět, je otevřená změnám a o něco méně je nakloněna tradičnímu společenskému uspořádání. Spíše se dále soustředí na užitek z života než materiální zabezpečení.

Poslední zkoumanou generací je Generace Z. Jedná se o osoby narozené po roce 2000. Tato generace je silně ovlivněna zejména rychlým rozmachem digitálních médií a celkově

virtuálního světa. Je tedy zvyklá stále fungovat online a využívat technologie na každodenní bázi. Pro tuto generaci je specifické rychlejší dospívání a to z důvodu změn ve společnosti, které se odehrávají v posledních letech velmi rychle. (McCrindle 2014) Vstup ČR do Evropské unie, rozmach teroristických útoků, vznik válek, a podobně. Z důvodu výše zmíněného „boomu“ digitálních technologií, kdy tito lidé tráví většinu času na sociálních sítích, se u takových ale také objevuje menší zdatnost v navazování sociálních vztahů. Dále se jedná se o generaci, která sice ještě není naplno zapojena do pracovního života, ale i tak spíše upřednostňují vlastní podnikání. (Berg 2020) Jde tedy o generaci sociálních médií a digitálního světa, která nahlíží na svět mnohem odlišnějším způsobem než starší generace, které pro tyto mladší lidi často nemají pochopení.

U těchto nejmladších generací se objevuje i větší respekt například k menšinám, nebo v důsledku slabšího vnímání „tradiční kultury“ k větší shovívavosti vůči rozvolňování společenských a právních pravidel pro homosexuální páry. To znamená například větší příklon ke společenskému liberalismu. Toto potvrzuje opět i výzkum vlivu hodnotových generací Jána Mišoviče a Lubomíra Vacka (2019), v rámci něhož bylo zjištěno, že k liberalistickému světovému názoru se nejvíce přiklání lidé mladší 29 let, pro které je také v porovnání s jinými generacemi velmi důležitá osobní svoboda. U starších generací liberalistický pohled na svět klesá.

U obou skupin lze také na základě zmíněných definic předpokládat spíše pravicovou orientaci. Jak píše Mišovič, (2017) „Nejmladší generace jako celek se umísťuje na pravou stranu politického spektra.“ Celkově je u těchto nejmladších generací prokázána větší odlišnost světového názoru od jiných generací. (Mišovič, Vacek 2019)

Pro účely této práce může být nicméně poslední generační skupina (Z) z dlouhodobějšího hlediska do jisté míry problematická, jelikož mohou její formativní roky trvat nejen 25 let, jak jsem upozorňoval dříve, ale až 30 let. (Bergh, Behrer 2012) Objevuje se zde tedy problém s trvanlivostí hodnot a jejich slabší časové odolnosti. Mimo toto se zde také vyskytuje další problém způsoben právě nízkým věkem příslušníků této generace, jelikož průzkumy veřejného mínění, na kterých tato práce z velké části staví, často nemusí mít dostatečné zastoupení těchto osob. Dalším souvisejícím problémem je to, že v rámci této generace nelze efektivně odlišit, zda má na politické postoje vliv daná generační příslušnost, nebo pouze věk. Vzhledem k nízkému věku respondentů totiž pochopitelně nelze ověřit hodnotové ukotvení v delším časovém horizontu.

1.1.3 Mezigenerační propast

Jak bylo již zmíněno v úvodu, v souvislosti s tématem generací se často hovoří o tzv. mezigenerační propasti. Jedná se o pomyslnou hodnotovou propast mezi staršími a mladšími generacemi, kdy si mladší ročníky názorově nerozumí se staršími a naopak. Jedinci totiž své názory utvářejí v závislosti na prostředí, ve kterém vyrůstají. Je tedy zřejmé, že názory jednoho člověka nemusí být stejné, jako názory příslušníka jiné generace, jelikož obě tyto osoby byly vystaveny odlišným podmínkám. (Prasad 1992) Toto následně komplikuje komunikaci mezi generacemi.

Mezi nejčastější postojové rozdíly mezi generacemi patří například způsob používání technologií, hudební vkus, pracovní etika, morální hodnoty, respekt k ostatním, nebo náboženské a pro nás klíčové – politické hodnoty. (Taylor, Morin 2009) Je nicméně rozdíl mezi rozdíly, které mezi generacemi vyvolávají konflikt, a rozdíly, které jej nevyvolávají. Zde je důležitá povaha dané štěpné linie, a její míra její emocionality. (Adcox 2021) Je tedy pochopitelné, že rozdíly v hudebním vkusu nevyvolávají takový konflikt jako rozdílné názory v oblasti politiky.

S tím nepochybně souvisí i odlišný vývoj politiky určitého státu, jelikož se postupem času dostávají do popředí rozdílná témata, na které je kladen důraz. Názorným příkladem mohou být tradiční politické strany, názorově zaštiťující sociální a materiální hodnoty, které v poslední době například v České republice upadají postupem času v nemilost voličstva a v rámci volebních výsledků jejich úspěch klesá. Konkrétním příkladem v českém prostředí může být volební úpadek stran ČSSD nebo KSČM, které se v posledních sněmovních volbách (2021) po dlouhých letech do sněmovny nedostaly. U starších voličů, kteří například tyto zmíněné politické strany volili dříve, se objevuje příklon spíše ke středovým, populistickým hnutím, jako je ANO 2011 nebo SPD Tomia Okamury, ale u mladších občanů se do popředí mnohem více dostávají strany liberálnějšího či pro-evropštějšího zaměření, jako jsou například Starostové a nezávislí, nebo Česká Pirátská Strana.

Cílem této práce je nicméně nalézt politická témata či postoje, na kterých se generační skupiny mezi sebou shodnou. Toto bude primárně náplní analytické části, kde postoje k daným tématům zkoumám na základě odpovědí respondentů a následně selektuju otázky, u kterých se ve společnosti objevuje největší shoda, respektive mezi hodnotami odpovědí generací neexistuje rozdíl.

1.1.4 Hypotézy

Na základě výše uvedených teoretických vymezení pojmů je tedy dále možné odvodit náležité hypotézy, odpovídající na stanovené výzkumné otázky, které budou dále v práci podrobeny výzkumu.

H1: V rámci pravo-levé hodnotové orientace jsou nejstarší generace Baby Boomers a Tichá generace ukotveny spíše na levé či středo-levé poloze politické škály. Generace X se pohybuje zejména kolem středového bodu, a nejmladší generace Y a Z tíhne k pravé straně politické škály. Existuje zde tedy trend z levice k pravici a to od nejstarších po nejmladší.

H2: V rámci liberalismu, konzervatismu a socialismu jsou nejstarší generace Baby Boomers a Tichá generace hodnotově zaměřeny spíše konzervativně až socialisticky. Generace X je také spíše konzervativní, ale bývá už liberálnější v ekonomických otázkách. Nejmladší generace Y a Z jsou poté spíše liberálně hodnotově ukotveny. Objevuje se zde tedy trend, kdy nejstarší občané jsou konzervativnější a s mladšími generacemi roste příklon k liberalismu.

2. Metodologie

V této kapitole představím metodologická východiska, ze kterých vychází následující analytická část této práce. Jelikož se jedná o výzkum politických hodnot všech občanů České republiky, z metodologického hlediska se jedná o kvantitativní výzkum.

Kvantitativní výzkum je hojně využívaná vědecká metoda, která popisuje zkoumané jevy na základě určitých proměnných znaků, které lze vyjádřit za pomoci číslic. Může se jednat jak o škálování daných hodnot podle osobních preferencí respondentů, tak o samotné měření. Dále jsou výsledky statisticky zpracovány a následně interpretovány. (Disman, Ort, Šmídová 2011) Takový výzkum přináší ucelený obrázek širšího spektra respondentů, kteří představují reprezentativní vzorek nějakého širšího celku, v tomto případě státu. Výsledky těchto výzkumů lze tedy za podmínek správně vybraného vzorku respondentů zobecnit na celé obyvatelstvo daného územního celku. Výsledky pokrývají velký počet lidí, jsou ověřitelné, a z povahy metody i nezávislé na výzkumníkovi. Nevýhodou takového výzkumu, oproti výzkumu kvalitativnímu, ovšem může být to, že danou problematiku nepokryje dostatečně do hloubky, opomíjí některé důležité faktory, či nemá schopnost dané jevy efektivně vysvětlit.

Vzhledem k povaze práce je nicméně relevantní využít právě metodu kvantitativní, jelikož cílem práce je zobecnit výsledky na celou českou populaci, a to by v případě využití kvalitativní metody nebylo možné. Zkoumané hodnotové a postojevé ukotvení lze také relativně efektivně vyčíst právě i z průzkumů veřejného mínění, které se zaměřují na širokou škálu takových otázek, a dokážou nám tedy ve finále i díky reprezentativnosti vzorku podat ucelený obrázek společnosti.

Analytická kapitola bude tedy tvořena statistickou analýzou dat z volebních průzkumů výzkumných agentur. Konkrétně zde budou analyzována data z pěti společenských šetření různých výzkumných agentur. Výsledky tedy nebudou závislé pouze na jednom datovém souboru.

Data budou zpracována v programu IBM SPSS Statistics. Analyzována pak budou jednak za pomoci výpočtu průměrných hodnot skrze funkci Compare Means, a jednak za pomoci využití kontingenčních tabulek, a dalších příslušných funkcí k potvrzení statistické významnosti, kupříkladu ANOVA test v rámci analýzy průměru a Chí-kvadrát v rámci kontingenčních tabulek. Výstupem tedy budou průměrné hodnoty postojových odpovědí respondentů, a numerické a procentuální četnosti určitých odpovědí respondentů na dané

otázky. Vytvořené výstupy budou následně interpretovány a vhodně přiřazeny k typu politické orientace. Poslední částí této kapitoly bude analýza postojů, na kterých se generace mezi sebou shodnou. Ze zmíněných výzkumů tedy podrobím všechny otázky týkající se politiky analýze průměrných hodnot, a následně vyselektuji ty, u kterých se mezi generacemi ukazuje největší míra shody, neboli se ve společnosti neobjevují postojové rozdíly.

Jako první je nicméně zapotřebí rozdělit respondenty do věkových kategorií podle dříve stanovených generačních skupin. Sledované průzkumy se udály v různých letech a tomu je třeba také přizpůsobit věk respondentů v každém šetření zvlášť. Příslušníky náležitých generací jsem tedy rozdělil do kategorií každému průzkumu na míru, aby věk respondentů odpovídal daným rokům. V některých starších průzkumech nefiguruje nejmladší generace, proto je ze zkoumání těchto konkrétních dat vyřazena. Naproti tomu bude přidáno několik otázek zkoumajících postoje výhradně generací Y a Z. U těchto otázek bude sice chybět komparace odpovědí se staršími generacemi, ale poslouží alespoň jako spolehlivější ukazatel hodnotové orientace této konkrétní nejmladší generace Z.

Politickou orientaci občanů budu zkoumat na základě odpovědí a reakcí na otázky či výroky, které se v průzkumech objevily a je možné je následně propojit s dříve definovanými hodnotovými paradigmaty. Pro větší přehlednost budou zkoumané otázky rozděleny do sekcí zkoumající společenské ukazatele a ekonomické ukazatele. Z těchto otázek se následně pokusím vydefinovat dané hodnotové ukotvení respondentů. Zaměřím se také na stranické preference, tedy jaký typ strany je pro respondenta přijatelný. V poslední podkapitole analytické kapitoly budu hledat hodnotové postoje, v rámci kterých se mezi sebou generace nijak neliší.

3. Analytická část

Hlavní náplní této kapitoly je analýza dat z několika relevantních společenských šetření. Jedná se o průzkumy veřejného mínění zaměřující se primárně na politické hodnotové postoje občanů.

Prvním zkoumaným průzkumem, který se v analýze objevuje, je průzkum „Česká společnost po 30 letech“ z roku 2019, který byl pro Český rozhlas realizován týmem sociologických pracovníků z agentur STEM/MARK, MEDIAN a CVVM. Jedná se o průzkum zkoumající postojové a hodnotové změny v české společnosti po třiceti letech od sametové revoluce. Jde tedy o rozsáhlejší šetření, kterého se účastnilo 4039 respondentů. (Český rozhlas 2019)

Dalším průzkumem, ze kterého využívám relevantní otázky, je mezinárodní šetření od European Social Survey z roku 2018. Zde se jedná o celoevropský průzkum, kde byly stejné otázky pokládány obyvatelům většině evropských zemí. Pro tuto práci nicméně postačí pouze odpovědi českých respondentů. Tohoto průzkumu se účastnilo 2398 respondentů, což je opět o něco vyšší číslo, než bývá u šetření tohoto typu běžné. Není to nicméně na škodu, jelikož se tímto snižuje statistická chyba.

Vhodné otázky dále nabízí studie mezinárodního výzkumného programu ISSP agentury SC&C z roku 2019, které jsou zaměřené na významné postojové otázky, v případě této práce na otázky týkající se zejména sociálních nerovností.

Několik vhodných otázek k určení zejména pravo-levé orientace se také nachází v průzkumu Sociologického ústavu AV ČR (CVVM 2017), kterého se účastnilo 1559 respondentů. Vzhledem k roku vzniku této studie ale analýza neobsahuje odpovědi nejmladší generace Z.

Posledním zkoumaným je průzkum „Hodnoty mladých“ z roku 2020 realizovaný u České rady dětí a mládeže, který se zaměřuje pouze na respondenty od 15 do 29 let. Účastnilo se jej 1508 respondentů. Tento průzkum využívám zejména z důvodu slabého zastoupení těchto nejmladších generací u výše zmíněných průzkumů. Toto šetření tedy poskytuje detailnější pohled na hodnoty mladých lidí.

Data těchto respondentů budou zpracována v programu IBM SPSS Statistics. Ve výstupech se nicméně může objevit o něco menší počet respondentů, jelikož budou

zkoumaných otázek vyřazeny odpovědi neutrálního charakteru jako „nevím,“ „nedokážu odpovědět“, které pro tento výzkum nemají vypovídající charakter.

3.1. Analýza společenských ukazatelů

V rámci této podkapitoly budou analýze podrobeny otázky týkající se primárně společenských poměrů a preferencí respondentů. Vybírám tedy otázky týkající se role autority, silného vůdce, tradic, kultury, postojů k migraci, postojů k homosexuálním párům, rovnosti ve společnosti a podobně. Otázky zde vycházejí primárně z průzkumu „Česká společnost po 30 letech,“ dále z průzkumu European Social Survey z roku 2018, v rámci kterého jsou tedy generace Z a Y sloučeny pod jednu. První část obsahuje analýzu průměrných hodnot, druhá část pak znázorňuje statistickou signifikanci a kontingenční tabulky zahrnující výstupy adjustovaných standardizovaných reziduí.

Tabulka 01

Otázka	Ukazatel	Generace			
		BB/T	X	Y	Z
1. Školy by měly učit děti uznávat autoritu	(m)	1,46	1,63	1,70	1,89
	(std. d.)	0,67	0,76	0,79	0,96
	Sig	0,000			
2. Silný vůdce je důležitý pro Českou republiku, i když nebude vždy jednat v souladu se zavedenými pravidly.	(m)	2,49	2,64	2,64	2,89
	(std. d.)	1,03	0,99	0,97	0,93
	Sig	0,000			
3. Nejlepší je dělat věci tradičními způsoby, postaru.	(m)	2,52	2,49	2,55	2,75
	(std. d.)	0,86	0,81	0,79	0,90
	Sig	0,049			
4. Příslušníci menšin by se měli přizpůsobit českým zvykům a tradicím.	(m)	1,42	1,52	1,67	1,89
	(std. d.)	0,65	0,69	0,75	0,78
	Sig	0,000			
5. Kultura mého národa je lepší než většina ostatních.	(m)	2,38	2,47	2,56	2,71
	(std. d.)	0,86	0,84	0,85	0,89
	Sig	0,000			
6. Ve svém životě se snažím dodržovat hodnoty Desatera.	(m)	2,14	2,36	2,69	2,96
	(std. d.)	0,92	0,95	0,96	1,00
	Sig	0,000			
7. Imigranti ohrožují náš způsob života.	(m)	1,79	1,88	2,11	2,59
	(std. d.)	0,90	0,92	1,02	1,00
	Sig	0,000			

Těchto sedm otázek z *Tabulky 01* pochází z průzkumu „Česká společnost po 30 letech“ z roku 2019. Rozpětí hodnot je následující: 1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 =

spíše nesouhlasím; 4 = rozhodně nesouhlasím. (m) = průměrná hodnota; (std. D.) = směrodatná odchylka; Sig = statistická významnost. Počty respondentů se u generací BB/T, X, a Y pohybují průměrně okolo 1200, u generace Z pak pouze okolo 70.

Tabulka 02

1. Homosexuální páry by měly mít právo adoptovat děti	(m)	3,59	3,41	3,12
	(std. d.)	1,20	1,20	1,24
	Sig	0,000		
2. Homosexuální páry mohou žít jak chtějí	(m)	2,52	2,40	2,07
	(std. d.)	1,06	1,01	1,02
	Sig	0,000		

Otázky z *Tabulky 02* pochází z průzkumu ESS z roku 2018. Počet respondentů u každé generace je průměrně okolo 700. Rozpětí hodnot je následující: 1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 = ani souhlas ani nesouhlas; 4 = spíše nesouhlasím; 5 = rozhodně nesouhlasím. (m) = průměrná hodnota; (std. d.) = směrodatná odchylka.

Dále bude ke každé zkoumané otázce výše přiřazena kontingenční tabulka, ve které lze pozorovat četnosti daných odpovědí u jednotlivých generací a dále testy statistické významnosti v rámci testu Chi-kvadrátu.

Důležitým ukazatelem jsou zde Adjustovaná rezidua. Tento ukazatel nám řekne, kde se naměřené četnosti odchylují od očekávaných, tedy které hodnoty jsou signifikantní a existuje mezi proměnnými vztah. Signifikantními jsou zde hodnoty adjustovaných reziduí vyšší než 1,96 nebo nižší než -1,96. Toto číslo značí statistickou významnost do 0,05. Významnost se poté s rostoucími hodnotami zvyšuje. Tyto hodnoty tedy bývají vyjádřeny numericky, ale pro lepší interpretaci a pochopení výstupů využijí znaménkové schéma, tedy vyjádření adjustovaných reziduí znaménky plus a minus, případně nula, pokud by se hodnota pohybovala mezi -1,96 a 1,96. Vztah znamének a hodnot je rozdělen takto:

Hodnota větší než 3,29, případně menší než -3,29 se rovná „+++“ případně „---“

Hodnota větší než 2,58, případně menší než -2,58 se rovná „++“ případně „--“

Hodnota větší než 1,96, případně menší než -1,96 se rovná „+“ případně „-“

Hodnota menší než 1,96 případně větší než -1,96 se rovná „0“

Pro větší přehlednost budou určité sekce v tabulce zvýrazněny jinou barvou. Toto a výše zmíněné následně platí pro všechny další kontingenční tabulky.

Tabulka 03

Otázka: Školy by měly učit děti uznávat autoritu.					
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	814	389	80	16
	Očekávaná četnost	696,8	459,5	107,9	34,9
	% podíl	62,7 %	29,9 %	6,2 %	1,2 %
	Adjustovaná rezidua	+++	---	---	---
X	Četnost	713	515	112	42
	Očekávaná četnost	741,3	488,9	114,8	37,1
	% podíl	51,6 %	37,3 %	8,1 %	3,0 %
	Adjustovaná rezidua	-	0	0	0
Y	Četnost	580	483	123	43
	Očekávaná četnost	661,9	436,5	102,5	33,1
	% podíl	47 %	39,1 %	10,4 %	3,5 %
	Adjustovaná rezidua	---	+++	++	+
Z	Četnost	31	23	11	6
	Očekávaná četnost	38,1	25,1	2,9	1,9
	% podíl	43,7 %	32,4 %	15,5 %	8,5 %
	Adjustovaná rezidua	0	0	+	++

Tabulka 03a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	90,244	9	0,000
Pravděpodobnostní míra	88,620	9	0,000
Lineární asociace	77,045	1	0,000

Tabulka 04

Otázka: Silný vůdce je důležitý pro Českou republiku, i když nebude vždy jednat v souladu se zavedenými pravidly.					
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	246	406	344	263
	Očekávaná četnost	189,6	413,5	369,7	286,3
	% podíl	19,5 %	32,2 %	27,3 %	20,9 %
	Adjustovaná rezidua	+++	0	-	-
X	Četnost	176	451	388	320
	Očekávaná četnost	201	438,4	392	303,6
	% podíl	13,2 %	33,8 %	29,1 %	24 %
	Adjustovaná rezidua	-	0	0	0
Y	Četnost	152	392	371	273
	Očekávaná četnost	178,9	390,1	348,8	270,2

	% podíl	12,8 %	33 %	31,2 %	23 %
	Adjustovaná rezidua	--	0	00	0
Z	Četnost	6	16	28	20
	Očekávaná četnost	10,5	23	20,6	15,9
	% podíl	8,6 %	22,9 %	40 %	28,6 %
	Adjustovaná rezidua	0	0	+	0

Tabulka 04a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	38,325	9	0,000
Pravděpodobnostní míra	37,538	9	0,000
Lineární asociace	18,428	1	0,000

Tabulka 05

Otázka: Nejlepší je dělat věci tradičními způsoby, postaru.					
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	172	395	558	135
	Očekávaná četnost	141,8	444,8	545,8	157,6
	% podíl	13,7 %	31,3 %	44,3 %	10,7 %
	Adjustovaná rezidua	+++	---	0	0
X	Četnost	143	505	550	123
	Očekávaná četnost	148,7	466,3	572,2	133,7
	% podíl	10,8 %	38,2 %	41,6 %	9,3 %
	Adjustovaná rezidua	0	++	0	0
Y	Četnost	103	428	498	114
	Očekávaná četnost	128,7	403,5	495,1	115,7
	% podíl	9 %	37,4 %	43,6 %	10 %
	Adjustovaná rezidua	--	0	0	0
Z	Četnost	9	11	37	12
	Očekávaná četnost	7,8	24,4	29,9	7,0
	% podíl	13 %	15,9 %	53,6 %	17,4 %
	Adjustovaná rezidua	0	---	0	+

Tabulka 05a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	37,308	9	0,000
Pravděpodobnostní míra	38,540	9	0,000
Lineární asociace	1,985	1	0,159

Tabulka 06

Otázka: Příslušníci menšin by se měli přizpůsobit českým zvykům a tradicím.					
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	846	368	64	16
	Očekávaná četnost	735,3	441,3	95,2	22,2
	% podíl	65,4 %	28,4 %	4,9 %	1,2 %
	Adjustovaná rezidua	7,6	-5,2	-4,0	-1,6
X	Četnost	805	465	97	19
	Očekávaná četnost	787,6	472,7	101,9	23,7
	% podíl	58,1 %	33,5 %	7 %	1,4 %
	Adjustovaná rezidua	0	0	0	0
Y	Četnost	581	488	119	31
	Očekávaná četnost	692,7	415,7	89,7	20,9
	% podíl	47,7 %	40 %	9,8 %	2,5 %
	Adjustovaná rezidua	---	+++	+++	++
Z	Četnost	24	33	12	2
	Očekávaná četnost	40,3	24,2	5,2	1,2
	% podíl	33,8 %	46,5 %	16,9 %	2,8 %
	Adjustovaná rezidua	---	+	++	0

Tabulka 06a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	106,652	9	0,000
Pravděpodobnostní míra	105,392	9	0,000
Lineární asociace	95,522	1	0,000

Tabulka 07

Otázka: Kultura mého národa je lepší než většina ostatních.					
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	175	512	373	123
	Očekávaná četnost	138,2	495,7	403,2	145,9
	% podíl	14,8 %	43,3 %	31,5 %	10,4 %
	Adjustovaná rezidua	+++	0	-	-
X	Četnost	130	537	402	150
	Očekávaná četnost	142,4	510,8	415,5	150,3
	% podíl	10,7 %	44,1 %	33 %	12,3 %
	Adjustovaná rezidua	0	+	0	0
Y	Četnost	104	415	410	151
	Očekávaná četnost	126,2	452,5	368,1	133,2
	% podíl	9,6 %	38,4 %	38 %	14 %
	Adjustovaná rezidua	--	--	++	+
Z	Četnost	5	21	23	13

	Očekávaná četnost	7,2	26,0	21,1	7,6
	% podíl	8,1 %	33,9 %	37,1 %	21 %
	Adjustovaná rezidua	0	0	0	+

Tabulka 07a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	38,778	9	0,000
Pravděpodobnostní míra	37,840	9	0,000
Lineární asociace	31,999	1	0,000

Tabulka 08

Otázka: Imigranti ohrožují náš způsob života					
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	606	396	195	69
	Očekávaná četnost	529,2	395,2	239,4	102,1
	% podíl	47,9 %	31,3 %	15,4 %	5,5 %
	Adjustovaná rezidua	+++	0	---	---
X	Četnost	579	439	247	87
	Očekávaná četnost	565,2	422,1	255,7	109,1
	% podíl	42,8 %	32,5 %	18,3 %	6,4 %
	Adjustovaná rezidua	0	0	0	--
Y	Četnost	430	359	270	143
	Očekávaná četnost	502,5	375,2	227,3	97,0
	% podíl	35,8 %	29,9 %	22,5 %	11,9 %
	Adjustovaná rezidua	---	0	+++	+++
Z	Četnost	12	21	24	15
	Očekávaná četnost	30,1	22,5	13,6	5,8
	% podíl	16,7 %	29,2 %	33,3 %	20,8 %
	Adjustovaná rezidua	---	0	++	+++

Tabulka 08a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	110,368	9	0,000
Pravděpodobnostní míra	106,735	9	0,000
Lineární asociace	93,573	1	0,000

Tabulka 09

Otázka: Ve svém životě se snažím udržovat hodnoty Desatera.
--

Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
,BB/T	Četnost	312	561	226	131
	Očekávaná četnost	214,8	524,1	271,0	220,0
	% podíl	25,4 %	45,6 %	18,4 %	10,7 %
	Adjustovaná rezidua	8,9	2,6	-3,8	-8,1
X	Četnost	228	581	281	210
	Očekávaná četnost	227,0	553,9	286,5	232,6
	% podíl	17,5 %	44,7 %	21,6 %	16,2 %
	Adjustovaná rezidua	0	0	0	-
Y	Četnost	111	444	303	306
	Očekávaná četnost	203,3	496,0	256,5	208,2
	% podíl	9,5 %	38,1 %	26 %	26,3 %
	Adjustovaná rezidua	----	---	+++	+++
Z	Četnost	6	17	19	26
	Očekávaná četnost	11,9	29,0	15,0	12,2
	% podíl	8,8 %	25 %	27,9 %	38,2 %
	Adjustovaná rezidua	-	--	0	+++

Tabulka 09a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	220,048	9	0,000
Pravděpodobnostní míra	220,973	9	0,000
Lineární asociace	210,810	1	0,000

Tabulka 10

Otázka: Homosexuální páry by měly mít právo adoptovat děti						
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	41	157	198	248	261
	Očekávaná četnost	60,3	173,9	227,4	230,2	213,3
	% podíl	4,5 %	17,3 %	21,9 %	27,4 %	28,8 %
	Adjustovaná rezidua	---	0	--	0	+++
X	Četnost	47	144	197	194	175
	Očekávaná četnost	50,4	145,5	190,2	192,5	178,4
	% podíl	6,2 %	19 %	26 %	25,6 %	23,1 %
	Adjustovaná rezidua	0	0	0	0	0
Y	Četnost	62	32	171	131	95

	Očekávaná četnost	39,3	113,6	148,5	150,3	193,3
	% podíl	10,5 %	22,3 %	28,9 %	22,2 %	16,1 %
	Adjustovaná rezidua	+++	+	+	-	---

Tabulka 10a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	60,216	8	0,000
Pravděpodobnostní míra	60,116	8	0,000
Lineární asociace	53,302	1	0,000

Tabulka 11

Otázka: Homosexuální páry mohou žít jak chtějí						
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	139	377	252	100	55
	Očekávaná četnost	186,8	391,9	217,6	83,6	43,2
	% podíl	15,1 %	40,8 %	27,3 %	10,8 %	6 %
	Adjustovaná rezidua	---	0	+++	+	+
X	Četnost	130	347	188	73	34
	Očekávaná četnost	156,2	327,8	182,0	69,9	36,1
	% podíl	16,8 %	44,9 %	24,4 %	9,5 %	4,4 %
	Adjustovaná rezidua	--	0	0	0	0
Y	Četnost	198	256	104	36	19
	Očekávaná četnost	124,0	260,3	144,5	55,5	28,7
	% podíl	32,3 %	41,8 %	17 %	5,9 %	3,1 %
	Adjustovaná rezidua	+++	0	---	--	-

Tabulka 11a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	96,323	8	0,000
Pravděpodobnostní míra	92,989	8	0,000
Lineární asociace	67,706	1	0,000

Statistická signifikance se u většiny otázek pohybuje kolem nulové hodnoty, a lze tedy předpokládat, že můžeme dané rozdíly sledovat v celé populaci. Rozdílnější hodnota se projevila pouze u otázky, zda je nejlepší dělat věci tradičně, postaru. Zde je hodnota statistické významnosti 0,049. Stále se ale jedná o vyhovující číslo, protože hladina signifikance je nastavena na 0,05. Adjustovaná rezidua dále vykazují u generací BB/T, Y a Z ve většině případů velmi vysokou míru statistické signifikance a lze tedy mezi proměnnými předpokládat příčinný vztah. Pouze u generace X se u více otázek projevila nižší hodnota adjustovaných reziduí, takže je třeba počítat s možnou přítomností výběrové chyby.

Slabina zkoumaných dat se dále vyskytuje v rámci otázek z průzkumu „Česká společnost po 30 letech“ zejména u zastoupení nejmladší generace, jež je velmi malé, konkrétně okolo 70 respondentů. Oproti tomu je každá z dalších generací zastoupena průměrně 1200 respondenty.

Ve většině otázek se generace ve svých postojích liší. Největší rozdíly se objevují například u otázky migrantů a jejich ohrožení naší kultury, nebo dodržování Desatera. Mladší generace spíše nevnímají migranty jako ohrožení, kdežto starší ano. Stejně tak o dodržování hodnoty Desatera se snaží spíše generace nejstarší. Generace nejmladší se o jejich dodržování spíše nesnaží.

U těchto tabulek tedy můžeme pozorovat vcelku pravidelné trendy, které se mezi generacemi objevují. Vyskytuje se zde tendence, která značí, že když se jedná o starší generaci, tím více je konzervativnější, a naopak, mladší generace vykazují mnohem liberálnější postoje. Tyto výsledky tedy podporuje dříve stanovenou hypotézu H1. Největší rozdíly lze poté pozorovat mezi generací nejmladší, tedy Z, a generací nejstarší, tedy Baby Boomers/Tichá generace.

3.2. Analýza ekonomických ukazatelů

Otázky v této kategorii vycházejí z průzkumů „Česká společnost po 30 letech“, ISSP (2019), CVVM (2017) a ESS (2018). U některých otázek jsou nejmladší generace opět sloučeny pod jednu, jelikož jsou dané průzkumy starší, a generace Z v nich nefiguruje. Vybrané otázky pomohou určit zejména pravicovou, levicovou, případně socialistickou orientaci respondenta.

Nacházejí se zde tedy otázky týkající se určení daní, ekonomických nerovností, nezaměstnanosti, privatizace, deficitu, a podobně. Poslední otázkou je dotaz na samotnou sebeidentifikaci respondentů na levo-pravé škále, ačkoli je pravděpodobné, že může být výstup k této otázce značně zkreslen subjektivním vnímáním pravic a levice ze strany respondentů.

Tabulka 12

Otázka	Ukazatel	Generace			
		BB/T	X	Y	Z
1. Lidé s vysokým příjmem a bohatí by na daních měli platit vyšší procento ze svého příjmu či majetku	(<i>m</i>)	1,99	2,27	2,44	2,67
	(std. d.)	0,92	0,94	0,97	1,04
	Sig	0,000			
2. Ekonomické a společenské nerovnosti v Česku jsou příliš velké	(<i>m</i>)	1,88	2,11	2,18	2,29
	(std. d.)	0,81	0,83	0,82	0,77
	Sig	0,000			

Tyto dvě otázky v *Tabulce 12* pochází z průzkumu „Česká společnost po 30 letech“ z roku 2019. Počty respondentů se u generací BB/T, X, a Y pohybují průměrně okolo 1200, u generace Z pak pouze okolo 70. Rozpětí hodnot je následující: 1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 = spíše nesouhlasím; 4 = rozhodně nesouhlasím. (*m*) = průměrná hodnota; (std. D.) = směrodatná odchylka.

Tabulka 13

Otázka	Ukazatel	Generace			
		BB/T	X	Y	Z
1. Je na vládě, aby snížila velké rozdíly v příjmech	(<i>m</i>)	2,12	2,42	2,36	2,19
	(std. d.)	1,08	1,15	1,06	1,17
	Sig	0,000			
2. Vláda by měla zajistit nezaměstnaným přiměřený životní standard	(<i>m</i>)	2,85	2,94	2,84	2,30
	(std. d.)	1,14	1,12	1,13	1,02
	Sig	0,030			

Tyto dvě otázky z *Tabulky 13* pocházejí z průzkumu ISSP z roku 2019. Rozpětí hodnot je následující: 1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 = ani souhlas ani nesouhlas; 4 = spíše nesouhlasím; 5 = rozhodně nesouhlasím. Počet respondentů u generaci BB/T, X a Y je průměrně okolo 600, u generace Z pak pouze kolem 20, což je nevýznamné číslo, výsledek tedy poslouží pouze jako ukazatel trendu.

Tabulka 14

Otázka	Ukazatel	Generace			
		BB/T	X	Y	Z
1. Má nebo nemá stát zasahovat do ekonomiky	(m)	4,85	5,37	5,57	
	(std. d.)	2,45	2,39	2,22	
	Sig	0,000			
2. Státní podniky zprivatizovat nebo ne	(m)	7,24	6,92	6,41	
	(std. d.)	2,70	2,64	2,81	
	Sig	0,000			

Tabulka 15

Otázka	Ukazatel	Generace			
		BB/T	X	Y	Z
3. Sebeidentifikace na škále pravice-levice	(m)	4,95	5,63	6,02	
	(std. d.)	2,61	2,35	2,11	
	Sig	0,000			

Údaje v tabulkách 13, 14 a 15 pocházejí z průzkumu CVVM z roku 2017. Rozpětí hodnot u otázek 1 a 2 je následující: 0 = určitě první názor; 10 = určitě druhý názor (nejmladší generace sloučeny z důvodu malého zastoupení generace Z). Rozpětí otázek u otázky 3 je pak: 0 = levice; 10 = pravice. (m) = průměrná hodnota; (std. d.) = směrodatná odchylka; Sig = statistická významnost.

Za pomoci kontingenčních tabulek bude zkoumána jen část otázek, které byly v předchozí části podrobeny analýze průměrných hodnot. Konkrétně zde budou zkoumány otázky 1 až 4. Je to z důvodu toho, že otázky 5 až 9 nabízejí odpovědi na škále 0 až 10, což není z prostorových možností pro tuto práci vhodné.

Tabulka 16

Otázka: Lidé s vysokým příjmem a bohatí by na daních měli platit vyšší procento ze svého příjmu či majetku					
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	446	470	253	92
	Očekávaná četnost	324,4	462,1	327,6	146,9
	% podíl	35,4 %	37,3 %	20,1 %	7,3 %
	Adjustovaná rezidua	+++	0	---	---
X	Četnost	309	510	359	152

	Očekávaná četnost	342,1	487,4	345,6	155,0
	% podíl	23,2 %	38,3 %	27 %	11,4 %
	Adjustovaná rezidua	--	0	0	0
Y	Četnost	222	415	362	188
	Očekávaná četnost	305,3	435,0	308,4	138,3
	% podíl	18,7 %	35 %	30,5 %	15,8 %
	Adjustovaná rezidua	---	0	+++	+++
Z	Četnost	12	14	25	16
	Očekávaná četnost	17,2	24,6	17,4	7,8
	% podíl	17,9 %	20,9 %	37,3 %	23,9 %
	Adjustovaná rezidua	0	--	+	+++

Tabulka 16a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	156,986	9	0,000
Pravděpodobnostní míra	155,600	9	0,000
Lineární asociace	143,321	1	0,000

Tabulka 17

Otázka: Ekonomické a společenské nerovnosti v Česku jsou příliš velké					
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	467	531	239	36
	Očekávaná četnost	345,1	570,7	298,2	59,0
	% podíl	36,7 %	41,7 %	18,8 %	2,8 %
	Adjustovaná rezidua	+++	--	---	---
X	Četnost	326	614	327	73
	Očekávaná četnost	363,2	600,7	313,9	62,2
	% podíl	24,3 %	45,8 %	24,4 %	5,4 %
	Adjustovaná rezidua	--	0	0	0
Y	Četnost	244	555	317	67
	Očekávaná četnost	320,7	530,3	277,1	54,9
	% podíl	20,6 %	46,9 %	26,8 %	5,7 %
	Adjustovaná rezidua	---	0	+++	+
Z	Četnost	9	30	21	3
	Očekávaná četnost	17,1	28,2	14,8	2,9
	% podíl	14,3 %	47,6 %	33,3 %	4,8 %
	Adjustovaná rezidua	-	0	+	0

Tabulka 17a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	107,616	9	0,000

Pravděpodobnostní míra	107,417	9	0,000
Lineární asociace	84,612	1	0,000

Tabulka 18

Otázka: Je na vládě aby snížila velké rozdíly v příjmech						
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	269	270	151	68	26
	Očekávaná četnost	226,9	262,8	173,0	94,0	27,3
	% podíl	34,3 %	34,4 %	19,3 %	8,7 %	3,3 %
	Adjustovaná rezidua	+++	0	-	---	0
X	Četnost	156	185	150	87	28
	Očekávaná četnost	175,4	203,1	133,7	72,7	21,1
	% podíl	25,7 %	30,5 %	24,8 %	14,4 %	4,6 %
	Adjustovaná rezidua	-	-	+	+	+
Y	Četnost	100	151	100	65	8
	Očekávaná četnost	122,7	142,1	93,6	50,8	14,8
	% podíl	23,6 %	35,6 %	23,6 %	15,3 %	1,9 %
	Adjustovaná rezidua	--	0	0	+	-

Tabulka 18a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	46,477	12	0,000
Pravděpodobnostní míra	48,951	12	0,000
Lineární asociace	15,549	1	0,000

Tabulka 19

Otázka: Vláda by měla zajistit nezaměstnaným přiměřený životní standard						
Generace	Ukazatel	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
BB/T	Četnost	97	214	261	147	73
	Očekávaná četnost	95,7	201,3	274,8	147,9	72,2
	% podíl	12,2 %	27 %	33 %	18,6 %	9,2 %
	Adjustovaná rezidua	0	0	0	0	0

X	Četnost	66	137	232	113	61
	Očekávaná četnost	73,6	154,8	211,3	113,7	55,5
	% podíl	10,8 %	22,5 %	38,1 %	18,6 %	10 %
	Adjustovaná rezidua	0	-	+	0	0
Y	Četnost	55	113	143	83	35
	Očekávaná četnost	51,9	109,0	148,9	80,1	39,1
	% podíl	12,8 %	26,3 %	33,3 %	19,3 %	8,2 %
	Adjustovaná rezidua	0	0	0	0	0

Tabulka 19a

Ukazatel	Hodnota	Df	Signifikance
Pearsonův Chi-kvadrát	14,592	12	0,000
Pravděpodobnostní míra	15,831	12	0,000
Lineární asociace	0,461	1	0,000

Statistická signifikance u sady otázek ekonomické povahy se opět pohybuje kolem nulové hodnoty, můžeme tedy opět zamítnout nulovou hypotézu, která by zněla tak, že mezi názory občanů ve společnosti neexistují rozdíly. U prvních čtyřech otázek v rámci analýzy průměru je opět třeba brát výstup nejmladší generace s určitou rezervou, protože je tato generační skupina opět zastoupena pouze malým počtem respondentů, a sice u prvních dvou otázek je to okolo sedmdesáti respondentů, u dalších dvou otázek pouze kolem dvaceti respondentů, což jsou nepoměrná čísla oproti generacím starším, které jsou ve výzkumu zastoupeny mnohem větším počtem lidí. Je tedy třeba brát výstupy těchto generačních skupin pouze jako vodítko pro poukázání na určité trendy či tendence, které se mezi generacemi objevují. Většina hodnot adjustovaných reziduí nicméně vychází statisticky významně. Pouze u *Tabulky 19* se objevují nulové signifikantní vztahy u generací BB/T a Y.

U této sady otázek se objevují v mnohem shodnější hodnoty než v případě sociálních ukazatelů. U některých otázek můžeme mezi generačními skupinami pozorovat opět určitou klesající či stoupající tendenci, u některých se nicméně stoupající či klesající trendy neobjevují. Při pohledu na konkrétní otázky lze říct, že se mezi sebou generace rozcházejí například v názoru na progresivní zdanění, které podporují spíše starší generace, kdežto u mladších generací tato podpora klesá. Podobnou tendenci lze sledovat u vnímání nerovností ve společnosti či zasahování státu do ekonomiky. Starší generace vnímají tyto nerovnosti silněji, a

podpora státního zasahování do ekonomiky se objevuje také více u starší generace než u mladších. Z těchto otázek lze predikovat, že mladší generace smýšlí více pravicově a starší generace spíše levicově. Stanovenou hypotézu tedy potvrzuje trend, který značí, že starší generace jsou mnohem levicovější, generace X se pohybuje spíše kolem středového bodu a u mladších generací roste příklon k pravici. Tuto otázku do jisté míry potvrzuje i samotná sebeidentifikace občanů. Pro určení socialistické orientace se bohužel zkoumané otázky ukázaly jako nedostatečné. Další otázky nicméně nenabízejí tak jednoznačné odpovědi. Mezi generacemi se sice objevují rozdílné hodnoty, ale pohybují se ve velmi podobných rozmezích a často dohromady neposkytují důvěryhodné vodítko k určení orientace. U otázky privatizace podniků, výkonnosti ekonomiky vs. životního prostředí, či boje s nezaměstnaností, lze všem generacím přisoudit spíše pravicovou orientaci. Opět se ale ve většině případů největší rozdíly objevují mezi generací nejstarší a generací nejmladší. Mezi těmito lze tedy pozorovat širší hodnotovou propast, ale na druhou stranu se v pohledu na některé otázky překvapivě shodnou.

V rámci sebeidentifikace občanů a sledovaných lze soudit, že se většina respondentů hlásí spíše ke pravici, či středo-pravici. Náznak levicovější orientace projevuje spíše nejstarší generace. Neobjevují se nicméně tak jednoznačné hodnotové rozdíly, a v některých otázkách jsou si generace postojově relativně blízké, i když ne stejné, jelikož jsou rozdíly statisticky významné.

3.3. Analýza stranických preferencí

Analýzu stranických preferencí považuji za vhodnou, i když si uvědomuji, že volba politické strany nemusí být směrodatným ukazatelem politické orientace. I přes fakt, že může existovat možnost volby nejmenšího zla, předpokládám, že se voliči jen málo přiklánějí ke stranám, které jim nejsou alespoň relativně hodnotově blízké. Pro tuto práci je také důležité sledovat spíše trendy, které se mezi generacemi objevují. Vybral jsem tedy otázku přijatelnosti volby a vládního angažmá politických subjektů, které jsou buď liberální, konzervativní, socialistické (komunistické), a pravicové nebo levicové. Konkrétně jsem jako zástupce liberálního křídla vybral Českou pirátskou stranu (Piráti), zástupce konzervativního křídla Svobodu a přímou demokracii Tomia Okamury (SPD), jako zástupce socialistického křídla Komunistickou stranu Čech a Moravy (KSČM), jako zástupce pravice Občanskou demokratickou stranu (ODS) a jako zástupce levice Českou stranu sociálně demokratickou (ČSSD). Je nicméně třeba mít na paměti, že u stran jako SPD či KSČM mohou být preference trochu zkreslené určitou extremistickou povahou stran. V případě SPD se může objevovat odpor vůči xenofobní či populistické reprezentaci strany, a v případě KSČM odpor vůči

minulosti této strany, která je pokračovatelem Komunistické strany, která u nás byla před Sametovou revolucí u vlády.

V tomto případě je předmětem analýzy pouze sledování průměrných hodnot, protože jde spíše o dodatečnou, potvrzující podkapitolu naproti předchozímu zkoumání konkrétních politických otázek.

Tabulka 20

Otázka	Ukazatel	Generace			
		BB/T	X	Y	Z
1. Přijatelnost volby a vládního angažmá strany – Piráti	(<i>m</i>)	1,40	1,51	1,68	1,75
	(std. d.)	0,49	0,50	0,47	0,44
	Sig	0,000			
2. Přijatelnost volby a vládního angažmá strany – SPD	(<i>m</i>)	1,44	1,34	1,28	1,10
	(std. d.)	0,50	0,47	0,45	0,30
	Sig	0,000			
3. Přijatelnost volby a vládního angažmá strany – KSČM	(<i>m</i>)	1,46	1,32	1,20	1,10
	(std. d.)	0,50	0,47	0,41	0,30
	Sig	0,000			
4. Přijatelnost volby a vládního angažmá strany – ODS	(<i>m</i>)	1,40	1,50	1,57	1,77
	(std. d.)	0,49	0,50	0,49	0,43
	Sig	0,000			
5. Přijatelnost volby a vládního angažmá strany – ČSSD	(<i>m</i>)	1,59	1,50	1,46	1,46
	(std. d.)	0,49	0,50	0,50	0,50
	Sig	0,000			

Tato sada otázek v *Tabulce 20* opět pochází z datového souboru „Česká společnost po 30 letech.“ Statistická signifikance u následujících otázek se i v tomto případě pohybuje okolo hodnoty 0,00, což znamená statisticky významné výsledky. (*m*) = průměrná hodnota; (std. d.) = směrodatná odchylka; Sig = statistická významnost. Rozpětí hodnot je následující: 1 = není přijatelná; 2 = je přijatelná.

Stejně jako v předchozích případech zde ovšem figuruje problém velmi slabého zastoupení generace Z, tudíž je třeba brát tento výsledek jen jako ukazatel trendu.

V rámci této analýzy můžeme opět pozorovat signifikantní trendy. Volba či vládní angažmá strany Piráti je přijatelné spíše pro generace Y a Z, kdežto spíše nepřijatelné pro generaci nejstarší. Stejný trend figuruje také u strany ODS. Naopak přijatelnost strany ČSSD se objevuje nejvíce u nejstarší generace, kdežto pro mladší generace tolik přijatelná není.

Sestupný trend lze pozorovat také u stran SPD a KSČM. Nejméně přijatelné jsou tyto strany pro nejmladší generace, a se staršími generacemi přijatelnost roste, i když se pohybuje u všech pod hodnotou 1,5, tedy spíše k nepřijatelnosti. Tento fakt se dá nicméně připsat právě zmiňované vybočující povaze daných stran. U výsledku generace X lze nicméně sledovat vcelku vyváženou rozprostřenost jak u pravicových a levicových, tak u konzervativních a liberálních stran.

U analýzy stranických preferencí lze tedy opět pozorovat trend, kdy jsou pro mladší generace přijatelnější liberální a pravicové subjekty, a u starších generací spíše konzervativní či levicové subjekty. Jelikož má nejstarší generace největší zastání u KSČM a ČSSD, můžeme zde také pozorovat výrazný akcent této generace na sociálněji zaměřené strany. Tato analýza tedy opět potvrzuje stanovené hypotézy.

3.4. Analýza nejmladší generace Z

Vzhledem k malému zastoupení generace Z v předchozích otázkách přikládám další tabulku, která se zabývá výhradně postoji těchto mladých respondentů a to v rámci průzkumu České rady dětí a mládeže z roku 2020. V tomto případě je na druhou stranu důležité mít na paměti onu slabší časovou odolnost hodnot těchto mladých generací, zejména generace Z, jelikož se mohou tyto hodnoty ještě v průběhu několika let změnit a nelze tedy efektivně odhadnout, zda jsou závislé na generační příslušnosti nebo pouze na věku.

V následující *Tabulce 21*, která sleduje průměrné hodnoty, vycházejí všechny otázky z jednoho veřejného šetření, takže je tentokrát příslušné rozpětí hodnot definováno pod každou sadou zkoumaných otázek a to v jedné ucelené tabulce. Jelikož se opět jedná pouze o kapitulu dodatečnou, o jakýsi ukazatel názorového vychýlení, analyzují pouze průměrné hodnoty odpovědí.

Tabulka 21

Otázka	Ukazatel	Generace
		Z
1. V politice se hovoří o „levici“ a „pravici“. Kam byste zařadil/a své názory na této škále?	(m)	3,40
	(std. d.)	1,03
<i>1 = rozhodně na levo; 2 = spíše na levo; 3 = na střed; 4 = spíše na pravo; 5 = rozhodně na pravo</i>		
2. Považujete se za liberálně, nebo konzervativně smýšlejícího člověka?	(m)	2,75
	(std. d.)	1,06
<i>1 = rozhodně liberálně; 2 = spíše liberálně; 3 = středově; 4 = spíše konzervativně; 5 = rozhodně konzervativně</i>		
3. Je pro mě důležité sám/sama se rozhodovat o	(m)	1,70

svém životě.	(std. d.)	0,99
<i>1 = je to pro mě velmi důležité; 6 = není to pro mě vůbec důležité</i>		
4. Každý člověk by se měl postarat sám o sebe.	(m)	2,10
	(std. d.)	1,07
5. Gayové a lesby mají mít právo uzavírat registrované partnerství.	(m)	1,92
	(std. d.)	0,99
6. Muž by měl mít v rodině hlavní slovo.	(m)	2,70
	(std. d.)	0,98
<i>1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 = spíše nesouhlasím; 4 = rozhodně nesouhlasím;</i>		
7. Jak byste se postavil/a k následujícím věcem? Eutanazie (usmrcení nevyléčitelně nemocné a trpící osoby na její žádost)	(m)	1,60
	(std. d.)	0,77
<i>1 = nevylučoval/a bych to u sebe a nevadí mi to ani u ostatních; 2 = vylučoval/a bych to u sebe, ale nevadí mi to u ostatních; 3 = vylučoval/a bych to u sebe, a vadí mi to i u ostatních</i>		

U tohoto výzkumu můžeme pozorovat vcelku jasné odpovědi na dané otázky. Připomínám samozřejmě, že většina občanů není vyhraněná vyloženě na jednu, nebo druhou stranu dané ideologie, sledujeme tedy spíše směr odchylek od středních hodnot.

Vzhledem k tomu, že zde nedochází k porovnávání určitých skupin, nemá v tomto případě test signifikance smysl.

Co se týče samotné sebeidentifikace nejmladších respondentů, v rámci levo-pravé škály můžeme sledovat spíše příklon k pravici, a v rámci liberálně-konzervativní škály příklon k liberalismu. U konkrétních hodnot je pro mladé respondenty důležité, aby mohli sami rozhodovat o svém životě, dále přesvědčení, že by se měl každý postarat sám o sebe, nebo mají souhlasný postoj k registrovanému partnerství pro homosexuální páry. Méně se přiklání k tomu, že by měl mít muž v rodině hlavní slovo, a spíše neutrálně k otázce role ženy v rodině. Velmi benevolentně se také tyto generace staví k otázce eutanazie.

U nejmladších generací tedy můžeme sledovat spíše benevolentnější a individualistický přístup k různým otázkám, nebo slabší citění tradičních hodnot, které ve společnosti mohou přežívat. Lze tedy říct, že jsou nejmladší generace hodnotově ukotveny spíše liberálně a pravicově, což potvrzuje obě stanovené hypotézy.

3.5. Na čem se generace shodnou?

Poslední podkapitolou je selekce otázek, na kterých se generace hodnotově shodnou. Předmětem bude sledování průměrných hodnot ze všech otázek týkajících se politiky, které se

objevují v dříve zmiňovaných a zkoumaných souborech dat z průzkumů veřejného mínění. V tomto případě bude tedy paradoxně prioritní hledat takové otázky, u nichž platí nulová hypotéza, tedy taková, že se mezi zkoumanými generačními skupinami nevyskytují rozdílné hodnoty. Uvědomuji si, že tyto průzkumy nepokrývají všechny otázky, které se dotýkají politické sféry, ale ty hlavní a nejčastěji zmiňované či řešené ano. Postupně budou podrobeny této metodě všechny čtyři průzkumy, které v této práci figurují.

Výběr otázek už v tomto případě nepodléhá konkrétnímu ideologickému zařazení. Jedná se o otázky dotýkající se politiky jakýmkoliv způsobem, aby byla největší šance k nalezení těch, na kterých se generační skupiny shodnou. Následující otázky budou vybrány na základě statistické nevýznamnosti rozdílů mezi generacemi, jinak řečeno vyselektovány pouze ty, u kterých figuruje nulová hypotéza. Průměrné hodnoty odpovědí respondentů tedy nejsou příliš rozdílné a panuje zde shoda.

Tabulka 28

Otázka	Ukazatel	Generace			
		BB/T	X	Y	Z
1. Lidé, a nikoliv politici by měli dělat nejdůležitější rozhodnutí v zemi	(m)	2,13	2,16	2,18	2,30
	(std. d.)	0,89	0,85	0,85	0,98
	Sig	0,31			
2. Volný trh by neměl takřka nikdy být omezován státními regulacemi	(m)	2,28	2,32	2,28	2,23
	(std. d.)	0,89	0,81	0,78	0,76
	Sig	0,60			
3. Společnost se po roce 1989 ubírá obecně správným směrem	(m)	2,53	2,53	2,51	2,32
	(std. d.)	0,86	0,83	0,79	0,78
	Sig	0,26			
4. Naše společnost funguje ve vzájemném souladu	(m)	2,49	2,47	2,46	2,35
	(std. d.)	0,75	0,73	0,72	0,77
	Sig	0,25			

Tato *Tabulka 28* obsahuje výběr otázek z průzkumu „Česká společnost po 30 letech.“ Jsou vybrány otázky statisticky nevýznamné, u kterých nelze ve společnosti předpokládat rozdílné hodnoty. Rozpětí hodnot je následující: 1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 = spíše nesouhlasím; 4 = rozhodně nesouhlasím. (m) = průměrná hodnota; (std. d.) = směrodatná odchylka; Sig = statistická významnost.

Tabulka 29

Otázka	Ukazatel	Generace		
		BB/T	X	Y
1. Politici se nezajímají o lidi	(m)	2,27	2,26	2,34
	(std. d.)	1,01	1,00	1,05
	Sig	0,35		
2. Politikům lze důvěřovat	(m)	3,81	3,76	3,77
	(std. d.)	0,94	0,98	0,96
	Sig	0,65		
3. Přesvědčení, že účast ve volbách je povinností	(m)	1,73	1,78	1,88
	(std. d.)	0,67	0,67	0,60
	Sig	0,17		
4. Silný lídr ve vládě je dobrý pro zemi	(m)	3,28	3,38	3,35
	(std. d.)	1,19	1,22	1,20
	Sig	0,37		

Tato *Tabulka 29* pochází z průzkumu CVVM z roku 2017 a opět obsahuje otázky, u nichž se projevilo potvrzení nulové hypotézy, tedy žádné rozdílnosti v postojích mezi skupinami. Rozpětí hodnot je následující: 1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 = ani souhlas ani nesouhlas; 4 = spíše nesouhlasím; 5 = rozhodně nesouhlasím. (m) = průměrná hodnota; (std. d.) = směrodatná odchylka; Sig = statistická významnost.

V tabulce výše se nachází výběr nejvhodnějších otázek týkajících se politiky, na kterých se generace svou odpovědí shodnou. Napříč generacemi tedy ve společnosti existuje například přesvědčení, že by důležitá rozhodnutí měli dělat lidé, volný trh by neměl být regulován státem, společnost se po Sametové revoluci ubírá správným směrem, nebo že funguje víceméně ve vzájemném souladu. Generace se také shodnou, že největší odpovědnost za snižování příjmových rozdílů má nést spíše stát, a účast ve volbách je povinnost. U generací se však objevuje také shoda na tom, že politikům nelze příliš důvěřovat, a nezajímají se o lidi. Celkově respondentům připadá, že se vlády o jejich názory nezajímají. Generace se dále shodnou například na tom, že církve by neměla zasahovat do politiky, či že přistěhovalci nejsou pro českou ekonomiku příliš prospěšní. Kýžené shody tedy ve společnosti existují i u některých politických názorů.

3.6. Výsledky analýzy

Výstupy předchozí analýzy náležitých politických otázek je dále třeba interpretovat vzhledem ke stanoveným výzkumným otázkám a hypotézám. V rámci analýz týkajících se socio-ekonomických ukazatelů a stranických preferencí lze tedy díky statisticky signifikantním výsledkům potvrdit, že ve společnosti existují významné hodnotové rozdíly.

Při pohledu na výsledky analýzy ekonomických ukazatelů je možné předpokládat, že se většina společnosti přiklání od středu spíše k pravé straně politického spektra, nejstarší generace Baby Boomers a Tichá generace poté nicméně inklinují spíše od středu nalevo. Nejmladší generace poté projevuje v porovnání s jinými generacemi největší tendenci pravicového smýšlení.

Při pohledu na výsledky analýzy společenských ukazatelů je poté možné předpokládat lineární trend, který značí, že nejstarší generace jsou spíše konzervativně hodnotově založené, kdežto přes generace X a Y se postupně projevuje mnohem větší tendence zastávat postoje mnohem bližší liberalismu. Generace Z poté projevuje v porovnání s dalšími generacemi nejsilnější příklon k liberalismu. Tuto liberálnější orientaci je možné sledovat i při analýze výlučně generace Z. Nedostatek zde představuje slabá možnost určení socialistické orientace, jelikož se ve zkoumaných data souborech pro toto určení nevyskytují vhodné otázky.

Součástí analytické části bylo dále zkoumání stranických preferencí jako dodatečná analýza pro potvrzení hodnotové orientace i v praktické části politiky. Tato analýza opět potvrdila mnohem větší přijatelnost pravicovějších stran a spíše nepřijatelnost levicových u mladších generací Z a Y. Nejstarší generace BB/T pak projevují větší podporu levicových stran na úkor stran pravicových, a generace X rozprostírá své hlasy rovnoměrně mezi pravici a levici, což celkově značí spíše středovou orientaci. Při detailnějším pohledu se u nejstarší generace projevuje větší příklon k sociálně/socialisticky orientovaným subjektům. Dále lze ve výstupu sledovat u mladších generací příklon k liberálnějším stranám, tak jako u nejstarší generace u těchto stran podporu nízkou.

Největší rozdíly lze obecně sledovat mezi generací nejstarší a generací nejmladší. V kapitole zkoumající podobné či stejné hodnoty lze nicméně pozorovat shodu všech generací například v názoru na důležitost lidí v konání rozhodnutí, směřování našeho státu, či u důvěry v politiku a politiky.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo definovat, jak se liší politické hodnoty občanů České republiky v závislosti na jejich generační příslušnosti. Tohoto cíle jsem se pokusil dosáhnout v několika navazujících krocích. Prvním krokem bylo vymezení náležitých konceptů a pojmů, se kterými v práci operuji. Konkrétně se jednalo jednak o teoretické definice příslušných ideologických pojmů (liberalismus, konzervatismus, socialismus, pravice, levice), a jednak o vymezení generační příslušnosti a mezigenerační propasti.

Teoretického vymezení bylo dosaženo za pomoci souhrnné analýzy odborných publikací autorů, kteří se daným oblastem věnují. V rámci pravice a levice se jako nejužitečnějšími ukázaly texty Andrewa Heywooda a Norberta Bobbia. V rámci liberalismu, konzervatismu a socialismu se jako nejvhodnějšími projevíly texty klasických myslitelů, kteří jsou s těmito ideologiemi asociováni (Locke, Burke, Mill) a dále shrnujícími publikacemi Ludwiga von Misese. Pro generační vymezení se ukázala jako nejvíce relevantní práce Moniky van den Berg, dle které bylo určeno věkové rozpětí generačních skupin. Na druhou stranu zde nicméně chybělo hlubší zaměření na politické hodnoty v souvislosti s danými generacemi. Velmi pomocnými v rámci teoretické analýzy a vymezení hypotéz byly zejména práce Jána Mišoviče, které zkoumaly právě hodnotovou orientaci českých občanů například mimo jiné v závislosti na věku.

V návaznosti na konceptualizaci generační příslušnosti byly stanoveny hypotézy. Konkrétně bylo na základě teorie stanoveno, že nejstarší generační skupiny zastávají postoje blízké spíše konzervatismu a jsou ukotveni spíše levicově. Nejmladší generační skupiny přemýšlí naopak liberálněji a pravicově. Generace X se poté staví spíše do středu pravo-levé škály. Tyto hypotézy byly podrobeny ověřování v rámci analytické kapitoly práce.

Hlavní náplní této analytické sekce pak byla analýza vhodných otázek z několika průzkumů veřejného mínění. Kombinovat otázky z různých průzkumů bylo nutné kvůli tomu, že žádný z datových souborů sám o sobě neobsahoval takovou škálu témat, které by pokryly všechny zkoumané dimenze. Otázky z daných šetření byly zkoumány ve statistickém programu SPSS za pomoci analýzy průměrných hodnot a kontingenčních tabulek. Konečné výstupy následně potvrdily hypotézu stanovenou zejména u dimenze liberalismu a konzervatismu. Nejmladší generace zde projevují mnohem liberálnější pohled na daná témata, kdežto u generací starších postupně roste trend vnímat věci konzervativněji. V rámci roviny pravice-levice bylo dále potvrzeno, že mladší generace projevují silnější tendenci tíhnout k pravé straně

škály, nejstarší generaci pak lze zařadit spíše nalevo. Generace X se v rámci této dimenze pohybují kolem středu až středo-pravice. Rovinu socialismu nebylo možno efektivně určit kvůli absenci vhodných otázek, které by tuto orientaci potvrdily.

Cílem práce bylo v rámci překonání mezigenerační propasti také nalézt mezi generacemi shodné postoje. Tohoto cíle jsem se pokusil dosáhnout hledáním otázek politické povahy, u kterých se mezi generacemi projevíly statisticky nevýznamné rozdíly. Konkrétně se mezi sebou generace shodnou například na tom, že nejdůležitější rozhodnutí by měli dělat sami lidé, společnost funguje ve vzájemném souladu, nebo že volný trh by ideálně neměl být omezován státními regulacemi, což opět potvrzuje pravicovější orientaci občanů. Politováníhodným je nicméně fakt, že napříč generacemi panuje výrazná nedůvěra vůči politice, politikům, a celkově se občané shodnou na tom, že se o ně politici nezajímají. Tento závěr považuji za nelichotivou zprávu jak pro samotné politiky, tak pro fungující zastupitelskou demokracii.

Tato práce má samozřejmě několik nedostatků a rezerv, které je zde třeba reflektovat. V rámci teoretického vymezení generační příslušnosti v práci chybí zachycení rozdílu vlivu věku a vlivu generace na utváření daných hodnot. Tento faktor do jisté stěhuje možnost spojit zkoumané postoje a hodnoty právě s vlivem generační příslušnosti, a vyloučit tak intervenci samotného věku. K tomuto rozlišení jsem bohužel nenalezl relevantní literaturu, která by rozdíl vlivu věku a generace dokázala příslušně uchopit. Dále jsem si vědom toho, že pro výzkum tohoto typu by z metodologického hlediska bylo vhodné využití faktorové analýzy. Nedisponuji ovšem takovou sadou dat, která by pro tento typ analýzy nabízela vhodnou škálu otázek. Problémem v oblasti dat je dále nízké zastoupení nejmladší generace Z, která se ve zkoumaných otázkách vyskytuje oproti jiným generacím v nedostatečné míře. Tento nedostatek jsem se pokusil do jisté míry napravit přidáním analýzy výlučně mladých respondentů, chybí zde ovšem srovnání se staršími generacemi. Zmiňovaný problém s rozlišením vlivu věku a generace by šlo do jisté míry zacetit komparací postojů občanů ve více časových úsecích, aby byla kontinuita hodnot potvrzena. Nedisponuji ovšem takovými daty, které by nabízely stejné odpovědi na otázky i ve starších iteracích.

V rámci nastínění dalšího výzkumu se nabízí hned několik možností. Jednak by bylo vhodné uskutečnit takové společenské šetření, které by se věnovalo konkrétním politickým tématům vybraným dle definic daných ideologií, jež by následně pomohly určit hodnotovou orientaci efektivněji. Za relevantní v této oblasti bych dále považoval detailnější analýzu

rozdílu mezi vlivem generační příslušnosti a vlivem věku na dané hodnotové ukotvení občanů. Vzhledem ke kvantitativní povaze této práce by celkově bylo vhodné podívat se na daná téma více do hloubky, například kvalitativní analýzou konkrétních generačních socializačních faktorů, které k hodnotovému ukotvení občanů přispívají. Užitečnou by byla i detailnější analýza shodných mezigeneračních postojů. Podle mého názoru totiž na tyto styčné body, které společnost spojují, není kladen dostatečný důraz. Koncentraci na tuto oblast považuji za velmi důležitou pro překonávání mezigeneračních propastí a celkové uchování liberální demokracii.

Zdroje

Adcox, Susan. (2021, 29. Červen). „What Research Says About the Generational Gap.“ *Verywellfamily.com* Dostupné z: <<https://www.verywellfamily.com/looking-at-the-generation-gap-1695859>>

Alting Von Gesau, Frans A. M.: *Liberální společnost a vláda zákona*. In: Michalski, K. (ed.): *Liberální společnost*. Sborník příspěvků z konference v Castel Gandolfo 1992. Praha, Filosofický ústav AV ČR 1994, pp. 81–102.

Aktivní senior. „Střet generací v ČR a jejich charakteristika.“ *Aksen.cz* Dostupné z: <http://www.aksen.cz/clanek/stret-generaci-v-cr-jejich-charakteristika>

Bartoš, Ivan. (2018, 30. říjen). „Koncept levice a pravice je podle mě už přežitý, říká předseda Pirátů“ *Idnes.cz* Dostupné z: < https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ivan-bartos-rozhovor-piratska-strana-mfd.A181027_435592_domaci_zaz>

Bečvář, Josef. (1999). Postoje občanů k politice v roce 1968: Z dosud nepublikovaného demoskopického výzkumu Mlynářova týmu. *Sociologický Časopis* 35(1), pp. 121-128.

Berg, Monika van den. (2020) *Jak se vzájemně chápat – Generace X, Y, Z*. Praha: Grada.

Bergh, Joeri van den, Mattias Behrer. (2012). *Jak cool značky zůstávají hot: marketing zaměřený na mladou "generaci Y"*. Brno: BizBooks.

Bobbio, Norberto. (2003). *Pravice a levice: důvod a rozdělení politické scény*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Buriánek, Jiří. (2003). „Práce v hodnotovém kontextu české společnosti.“ Pp. 133-147 in *Aktér, instituce, společnost*. Praha: Karolinum.

Burke, Edmund. 1997. *Úvahy o revoluci ve Francii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Cabada, Ladislav, Michal Kubát. (2007) *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o.

Cakirpaloglu, Panajotis. (2009). *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia.

Disman, Miroslav, Jiří Ort, Olga Šmídová. (2011) *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum Press.

Dočekalová, Pavla, Kamil Švec, Jaroslav Daneš a kol. (2010). *Úvod do politologie*. Praha: Grada.

Dražanová, Lenka. (2021, 1. únor) „Hodnotové postoje si utváříme již v mládí.“ *Vedaavyzkum.cz* Dostupné z: <https://vedavyzkum.cz/rozhovory/rozhovory/lenka-drazanova-hodnotove-postoje-si-utvarime-jiz-v-mladi>

Fiala, Petr. (2015, 15. červen). „Moderní pravice je jako konzervativní, tak liberální“ *Christnet.eu* Dostupné z: <https://www.christnet.eu/clanky/5541/moderni-pravice-je-jak-konzervativni-tak-liberalni.url>

Forbes. Tabulka generací. *Generace.forbes.cz* Dostupné z: <http://generace.forbes.cz/tabulka/>

Frühlingová, Iva. (2021, 7. prosinec). „Jste mileniál, xeniál, generace Ypsilon, nebo baby boomer? Zjistěte, do které generace patříte.“ *Expresfm.cz* Dostupné z: <https://www.expresfm.cz/aktualne/ostatni/jste-milenial-xenial-generace-ypsilon-nebo-baby-boomer-zjistete-do-ktere-generace-patrite/>

Havel, Jiří. „Levice a levicové hodnoty.“ *Atlas transformace* (online) Dostupné z: <<http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/l/levice/1-levice-a-levicove-hodnoty.html>>

Hayek, von Friedrich. 1993. „Proč nejsem konzervativcem.“ *Obcinst.cz* 1. 2. 1993 (online) Dostupné z <<http://www.obcinst.cz/proc-nejsem-konzervativcem/>>

Hayek, von Friedrich. 2004. *Cesta do otroctví*. Brno: Barrister & Principal.

Heywood, Andrew. (2004). *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia.

Chafee Jr., Zechariah. (1919). Freedom of Speech in War Time. *Harvard Law Review*. 32(8), pp. 932-973.

Inglehart, Ronald. (2009). „Postmaterialist Values and the Shift from Survival to Self-expression values.“ In: *The Oxford Handbook of Political Behaviour*. Pp. 223–239. Ed. Russel J. Dalton and Hans-Dieter Klingemann. Oxford: Oxford University Press.

Joch, Roman. (1996) „Levice a pravice“ *Tři pojednání*. (online) Dostupné z: <http://www.sds.cz/docs/prectete/epubl/rjo_lap.htm>

Kabátek, Aleš. (1989). K sociologickému vymezení generačních skupin. *Sociologický časopis* 25(6), pp. 589-590. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41130568?seq=2#metadata_info_tab_contents

Kane, Sally. (2019). „Common Characteristics of the Traditionalist Generation.“ *thebalancecareers.com* Dostupné z: <https://www.thebalancecareers.com/workplace-characteristics-silent-generation-2164692>

Keller, Jan. (2020) „Socialismus.“ *Encyklopedie.soc.cas.cz* Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Socialismus>

Linek, Lukáš, Ivan Petrušek. (2020). *Sociální stát, nerovnosti, politika. Postoje české veřejnosti k sociálnímu státu v letech 1996 až 2016*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON / Sociologický ústav AV ČR.

Locke, John. (1992). *Druhé pojednání o vládě*. Praha: Svoboda.

Mach, Petr (2018, 18. červenec) Proč jsem člověk pravicový, liberálně-konzervativní. *machpetrmach.blog.idnes.cz* Dostupné z: <https://machpetrmach.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=671228>

Majer, Jan. (2007, 28. Srpen). Nový klient: Generace Y. *Finmag.cz* Dostupné z: <<https://finmag.penize.cz/penize/261670-novy-klient-generace-y>>

Matějů, Petr, Klára Vlachová. (2000). „Krystalizace politických postojů, politického spektra a role hodnot ve volebním rozhodování.“ Pp. 253-300 in Matějů, Petr, Klára Vlachová (eds.). *Nerovnost, spravedlnost, politika. Česká republika 1991-1998*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.

- McCrindle, Mark. (2014). *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. Sydney: University of New South Wales Press.
- Menger, Anton. (1910). *Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag in geschichtlicher Darstellung*. Stuttgart: Nabu Press.
- Mišovič, Ján. (2017) K prvkům politické socializace, k jejich generační kontinuitě a diskontinuitě. *Naše společnost* 15(1), pp. 15-26.
- Mišovič, Ján, Lubomír Vacek. (2019). *Generační vnímání naší společnosti*. Praha: Petrklíč.
- Mill, John Stuart. (1992). *Úvahy o vládě ústavní*. Praha: Svoboda.
- Mill, John Stuart, Karel Randé. 1907. *O svobodě. I*. Praha: Vlastní náklad J. Otto.
- Nisbet, Robert. (1993). *Konzervatismus: sen a realita*. Praha: Občanský institut.
- Petrusek, Miloslav a kol. (1996) *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- PRASAD, Ramaa. (1992). *Generation gap, a sociological study of inter-generational conflicts*. New Delhi, India: Mittal Publications.
- Rabušic, Ladislav. (2000). Je česká společnost „postmaterialistická“? *Sociologický časopis* 36(1), pp. 3-22.
- Rabušic, Ladislav, Beatrice Elena Chromková Manea. (2018). *Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017: pramenná publikace European Values Study*. Brno: Masarykova univerzita.
- Salvová, Denisa. (2021, 13. říjen) „Husákovy děti: ani mladí ani staří. Jak se žije padesátníkům?“ *dobrakondice.cz* (online) Dostupné z: <https://www.dobrakondice.cz/clanek/psychologie/husakovy-deti-ani-mladi-ani-stari-jak-se-zije-padesatnikum>
- Scruton, Roger, Petr Pithart, Allan Plzák. 1993. *Smysl konzervatismu*. Praha: Torst.
- Stražilová, Gabriela. (2013, 19. prosinec) „Husákovy“ versus „Havlovy“ děti.“ *Statistikaamy.cz* (online) Dostupné z: < <https://www.statistikaamy.cz/2013/12/19/husakovy-versus-havlovy-deti/>
- Strauss, William, Neil Howe. (1992). *Millennials Rising: The Next Great Generation*. New York: Vintage Books.
- Strmiska, Zdeněk. (2017, 11. prosinec). „Levice – pravice.“ *Encyklopedie.soc.cas.cz* Dostupné z: < https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Levice_%E2%80%93_pravice>
- Rosentiel, Tom. (2010, 7. leden). „Millennials’ Judgments About Recent Trends Not So Different.“ *Pew Research Center*. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/2010/01/07/millennials-judgments-about-recent-trends-not-so-different/>
- Taylor, Paul, Rich Morin. (2009, 12. Srpen). „Forty Years After Woodstock, A Gentler Generation Gap.“ *Pew Research Center*. Dostupné z: <<https://www.pewresearch.org/social-trends/2009/08/12/forty-years-after-woodstockbra-gentler-generation-gap/>>

De Tocqueville, Alexis. (1848). *Tocqueville's Critique of Socialism*. Online Library of Liberty.

Von Mises, Ludwig. (2019). *Liberalismus*. Praha: Grada.

Von Mises, Ludwig. (2019) *Socialismus – ekonomická a sociologická analýza*. Praha: Grada

Zemke, Ron, Claire Raines, Bob Filipczak. (2013) *Generations at Work: Managing the Clash of Veterans, Boomers, Xers, and Nexters in Your Workplace*. New York: Amacom.

Abstrakt

Politické hodnoty občanů ČR v závislosti na generační příslušnosti

Předmětem této bakalářské práce je výzkum politických hodnot českých občanů v závislosti na jejich generační příslušnosti. Cílem práce je definovat, jak se jednotlivé generace liší v politických postojích blízkých politickým ideologiím liberalismu, konzervatismu, socialismu, pravice a levice, a v rámci kterých postojů jsou si generace mezi sebou blízké. Této definice je v práci dosaženo za pomoci teoretického vymezení daných konceptů a kvantitativní statistické analýzy dat z několika průzkumů veřejného mínění. K teoretické konceptualizaci je v práci využito publikací odborných autorů v daných oblastech a reflexí dosavadního příslušného výzkumu. Z této teoretické části jsou pak odvozeny hypotézy, které jsou následně testovány ve statistickém programu za pomoci analýzy náležitých otázek politické povahy. Tyto otázky jsou analyzovány za pomoci funkce sloužící k výpočtu průměrných hodnot a dále za pomoci kontingenčních tabulek. Výsledky ukazují, že mladší generační skupiny projevují mnohem liberálnější a pravicové hodnotové ukotvení. Starší generace pak vykazují spíše konzervativní a středovou až středo-levicovou hodnotovou orientaci. Největší rozdíly mezi sebou projevují nejmladší generace Z a nejstarší generace Baby Boomers a Tichá generace. Celkově se naopak generace mezi sebou shodnou například v názoru na státní zásahy do volného trhu, souladu společnosti, zájem politiků o lidi nebo u celkové důvěry v politiku, která je velmi nízká. Výsledky tedy ukazují napříč generacemi přesun od konzervativních hodnot k liberálním, ale zároveň shodu u několika politických témat, které překonávají často zmiňovanou mezigenerační propast.

Klíčová slova

Politické hodnoty, generační příslušnost, občané České republiky, liberalismus, konzervatismus, socialismus, pravice, levice, mezigenerační propast

Abstract

Political Values of Czech Citizens depending on their Generational Affiliation

The subject of this bachelor thesis is the research of political values of Czech citizens depending on their generational affiliation. The aim of the thesis is to define how the individual generations differ in the political attitudes close to the political ideologies of liberalism, conservatism, socialism, the right and the left, and within the attitudes in which the generations are close to each other. This definition is achieved in the work with the help of theoretical definition of the concepts and quantitative statistical analysis of data from several opinion polls. For theoretical conceptualization, the work uses the publications of professional authors in the relevant areas and reflections on existing relevant research. Hypotheses are derived from this theoretical part, which are then tested in a statistical program by analyzing appropriate issues of a political nature. These questions are analyzed using a function used to calculate average values and further using contingency tables. The results show that younger generations are showing a much more liberal and right-wing value anchor. The older generation then shows a rather conservative and center or center-left value orientation. The youngest generation Z and the oldest generations Baby Boomers and the Silent Generation show the biggest differences. On the contrary, on the other hand, generations agree among themselves, for example, on state intervention in the free market, the harmony of society, the interest of politicians in people or the overall trust in politics, which is very low. Thus, the results show generations of shifts from conservative to liberal values, but at the same time agreement on several political issues that bridge the often-mentioned intergenerational gap.

Key Words

Political values, generational affiliation, Czech citizens, liberalism, conservatism, socialism, right-wing, left-wing, generational gap